

WYBORY 1947

Wybory do Sejmu Ustawodawczego w województwie śląskim 19 stycznia 1947 r.

Na wystawie wykorzystano materiały ze zbiorów:

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

Archiwum Państwowego w Katowicach

Archiwum „Dziennika Zachodniego”

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego

Muzeum Miejskiego Sztygarka w Dąbrowie Górniczej

Muzeum Miejskie w Zabrzu

Muzeum w Sosnowcu

Scenariusz i koncepcja wystawy: Adam Dziuba, Dariusz Węgrzyn, Robert Ciupa, Adam Dudek
Projekt graficzny: Bogusław Nikonowicz, Małgorzata Kopec-Kowalska

Wystawa przygotowana przez:

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Katowicach

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
w Katowicach

WYBORY 1947

Jałtańskie ustalenia i moskiewskie rozstrzygnięcia

Decyzje dotyczące powojennych losów Europy Środkowej, w tym Polski, zapadły w gronie przywódców ZSRS, USA i Wielkiej Brytanii podczas konferencji w Jałcie (4–11 lutego 1945 r.). Przyjęto wówczas założenie, że funkcjonujący w kraju pod kuratelą Związku Radzieckiego Rząd Tymczasowy zostanie poszerzony o liderów partii politycznych pozostających w konspiracji i polityków przebywających na emigracji, a do udziału w życiu politycznym zostaną dopuszczone wszystkie partie o charakterze demokratycznym. Kompromis był pozorny, bowiem rozstrzygający głos należał do Józefa Stalina. Przywódcy polskiego Państwa Podziemnego zostali aresztowani i wywiezieni do Moskwy, gdzie czekał ich proces. Toczył się on równoległe z rozmowami w sprawie powołania Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej (TRJN). Nowy rząd powstał 28 czerwca

1945 r. na bazie zdominowanego przez komunistów Rządu Tymczasowego poprzez kooptację kilku polityków cieszących się poparciem zachodnich aliantów, wśród nich ludowca Stanisława Mikołajczyka, jako wicepremiera i ministra rolnictwa. Kluczowe resorty: bezpieczeństwa, obrony narodowej i przemysłu zachowali komuniści z Polskiej Partii Robotniczej. Zadaniem TRJN było przygotowanie w najbliższym czasie wyborów parlamentarnych, ale opór Mikołajczyka przed umieszczeniem na jednej wspólnej liście przedstawicieli wszystkich zalegalizowanych w kraju stronnictw spowodował odwleczenie ich w czasie. PPR słusznie obawiała się klęski w wypadku przeprowadzenia demokratycznych wyborów w warunkach konkurencji między nią i jej satelitami a opozycją, uosabianą przez Mikołajczyka i Polskie Stronnictwo Ludowe.

Na pierwszym planie od lewej: gen. Aleksander Zawadzki (wojewoda śląski), Władysław Gomułka (sekretarz generalny PPR), oraz (pierwszy z prawej) Edward Osóbka-Morawski (premier TRJN) (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Stanisław Mikołajczyk wicepremier TRJN, lider Polskiego Stronnictwa Ludowego i jego prezes w latach 1946–1947 (Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego)

WYBORY 1947

Obóz władzy

Przemarsz członków Zarządu Wojewódzkiego Stronnictwa Demokratycznego w Katowicach, prawdopodobnie w czasie manifestacji pierwszomajowej (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Powojenną scenę polityczną zdominowała Polska Partia Robotnicza. Jej trzon wywodził się z przedwojennej Komunistycznej Partii Polski, choć dla kamuflażu PPR podkreślała swój rzekomy dystans wobec rozwiązań ustrojowych funkcjonujących w Związku Sowieckim. Strukturami partyjnymi w województwie śląskim kierowali w latach 1945–1947 wyłącznie przedwojenni komuniści: Maria Kamińska, Marian Baryła i Edward Ochab.

PPR szczególnie mocno podkreślała swój sojusz z Polską Partią Socjalistyczną. Relacje między partiami nie były bynajmniej partnerskie. Funkcjonująca na legalnej scenie politycznej od 1944 r. PPS faktycznie była przybudówką PPR i niewiele miała wspólnego z przedwojenną partią o tej nazwie. Większość autentycznych socjalistów pozostawała w konspiracji i zaczęła wstępować do „fałszywej” PPS dopiero po powstaniu TRJN. Centralne kierownictwo PPS nie kwestionowało nadrzędnej pozycji swojego silniejszego „sojusznika”.

Specyficzna sytuacja wytworzyła się w województwie śląskim, gdzie strukturami partii socjalistycznej w latach 1945–1947 kierowali jej przedwojenni liderzy, tacy jak Aleksy Bień, Antoni Biedroń, Franciszek Trąbalski czy Roman Motyka. Nie godzili się oni z dominacją PPR i próbowali rywalizować z komunistami, nie mieli jednak szans na sukces wobec serwilistycznej postawy swych przywódców. Mniejszą rolę odgrywały w polityce pozostałe partie wspierające obóz władzy: Stronnictwo Demokratyczne i Stronnictwo Ludowe. Ich działalność zainicjowali komuniści wedle modelu zastosowanego wobec PPS: zawłaszczyli nazwę przedwojennych ugrupowań i delegowali do nich swoich zakamuflowanych aktywistów. Polityczne działania pepeerowców wspierały zazwyczaj organy administracji państwowej. W województwie śląskim na ich czele stał wojewoda Aleksander Zawadzki – członek Biura Politycznego PPR

Lokal Komitetu Powiatowego PPR w Bytomiu (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Wojewoda śląski gen. Aleksander Zawadzki (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Górnośląscy działacze PPS ze sztandarem (Archiwum Państwowe w Katowicach)

WYBORY 1947

Opozycja legalna i nielegalna

W sierpniu 1945 r. Stanisław Mikołajczyk stanął na czele utworzonego na bazie wychodzącego z konspiracji Stronnictwa Ludowego „Roch” Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL). Stronnictwo to szybko nabrało charakteru antypepeerowskiej opozycji i stało się partią ogólnonarodową. Od września 1945 r. zaczęły powstawać lokalne struktury PSL w województwie śląskim. Podlegały one początkowo Zarządowi Okręgowemu PSL w Krakowie, z którego wyodrębniły się w lipcu 1946 r. Na czele utworzonego wówczas Zarządu Wojewódzkiego PSL w Katowicach stanął Edward Kaleta.

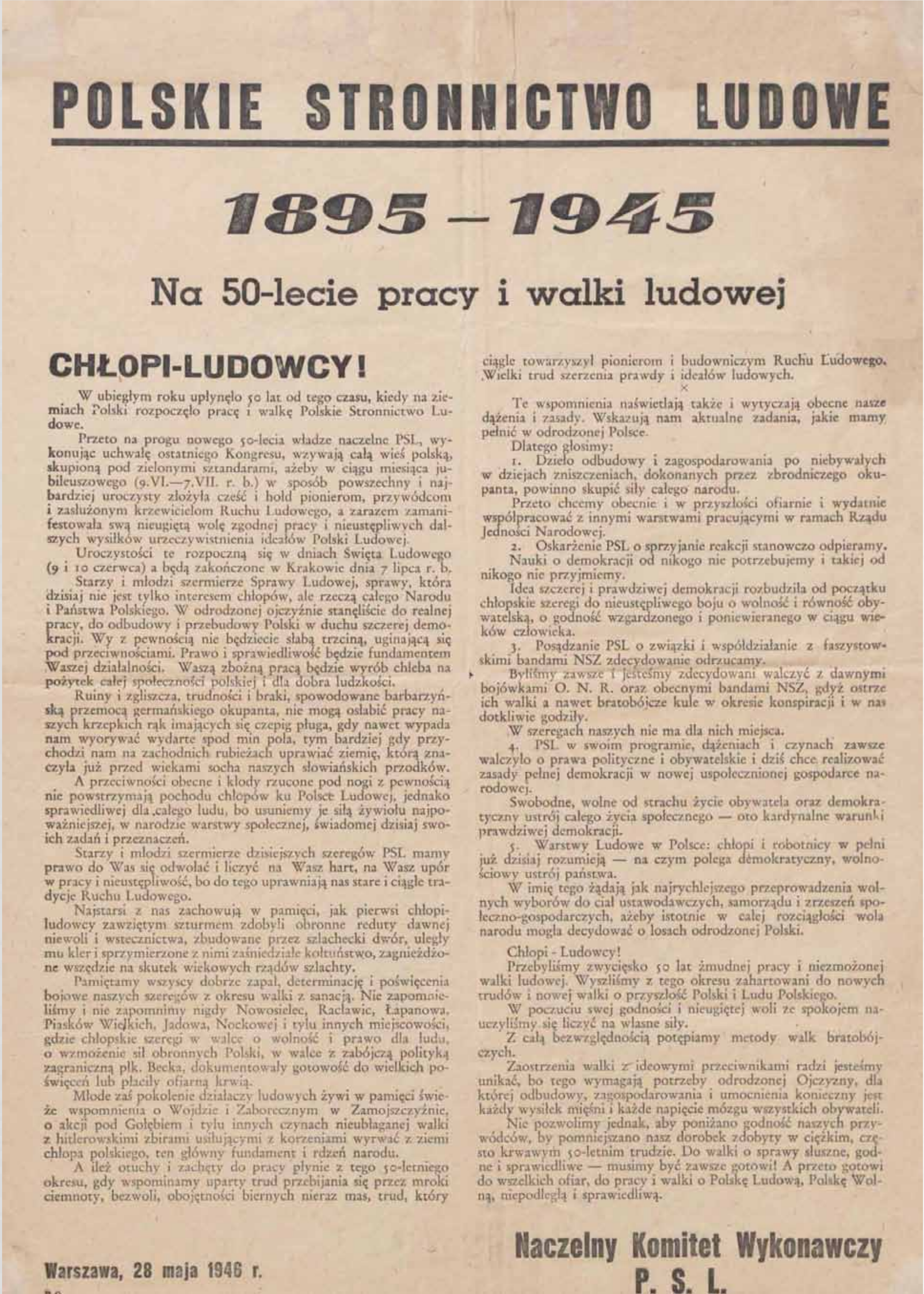
Latem 1945 r. z konspiracji zaczęło też wychodzić chrześcijańsko-demokratyczne Stronnictwo Pracy. Komuniści umieścili w jego kierownictwie grupę popierających ich działaczy, co w połowie 1946 r. zakończyło się przejściem przeznich władzy w partii i jej marginalizacją.

W lipcu 1945 r. próby zalegalizowania działalności podjęła grupa działaczy Stronnictwa Narodowego, jednak komuniści stordpowali te zamierzenia. Nurt narodowo-demokratyczny, jeden z kluczowych na polskiej scenie politycznej, został zepchnięty do podziemia.

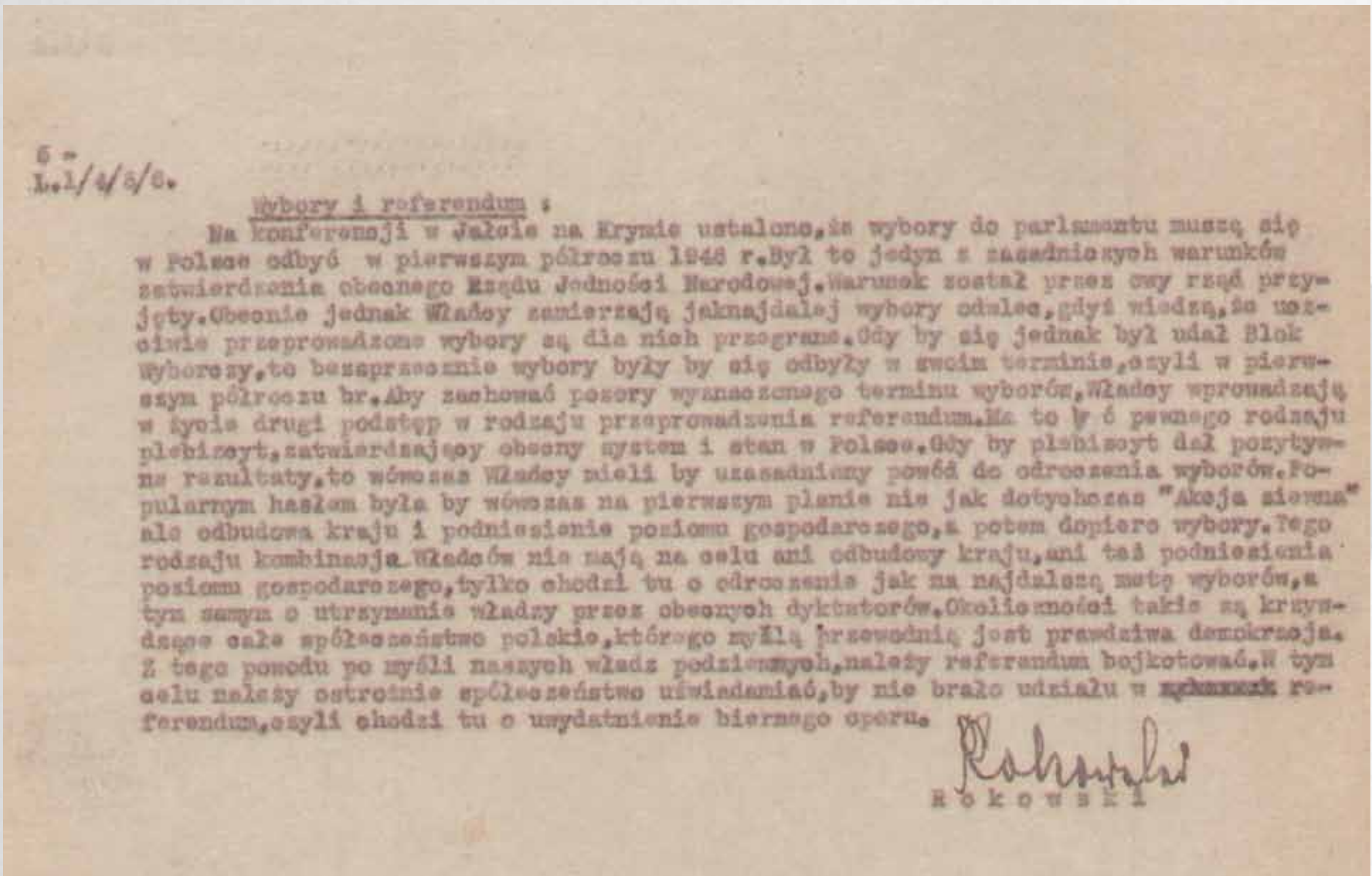
Nielegalną działalność kontynuowały ugrupowania, wywodzące się z podziemia narodowego bądź z Armii Krajowej. Na terenie województwa śląskiego aktywne były: Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”, Konspiracyjne Wojsko Polskie, Zgrupowanie Partyzantów Narodowych Sił Zbrojnych Henryka Flamego „Bartka” i szereg mniejszych, lokalnych organizacji podziemnych.

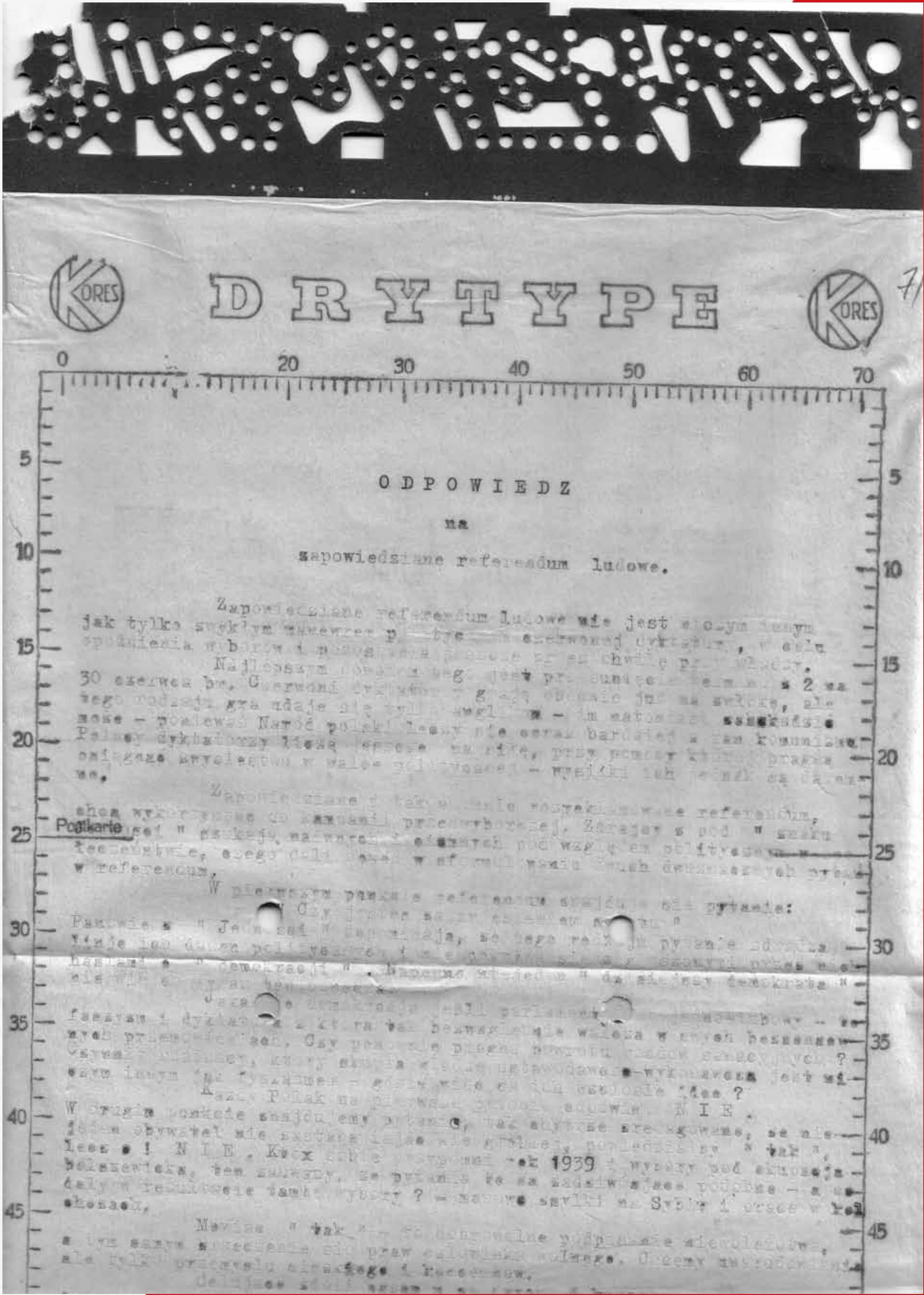
Stanisław Mikołajczyk (Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego)

Odezwa Naczelnego Komitetu Wyborczego PSL z maja 1946 r. (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Ulotka lokalnej grupy poakowskiej z powiatu rybnickiego z maja 1946 r. (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach)

Matryca ulotki Okręgu Śląskiego Konspiracyjnego Wojska Polskiego z maja 1946 r. (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach)

WYBORY 1947

Zamiast wyborów – referendum

Odrzucenie przez Mikołajczyka pomysłu przekształcenia wyborów parlamentarnych w plebiscyt oznaczało ich odwołanie w czasie. Pojawiła się za to koncepcja przeprowadzenia referendum określającego stosunek społeczeństwa do narzuconych zmian ustrojowych i terytorialnych. W kwietniu przedstawiciele wszystkich legalnie działających partii uzgodnili, że głosowanie odbędzie się 30 czerwca 1946 r. Jako zagadnienia mające być jego przedmiotem wskazano: zniesienie senatu, utrwalenie w przyszłej konstytucji ustroju gospodarczego państwa wynikającego z reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu oraz oparcie zachodnich i północnych granic państwa na Odrze, Nysie Łużyckiej i Bałtyku. PPR i wspierające ją ugrupowania sformułowały pytania w taki sposób, by utrudnić negatywną odpowiedź na którekolwiek z nich.

W toku kampanii poprzedzającej głosowanie PPR uzyskała poważne wsparcie ze strony administracji państwowej i aparatu bezpieczeństwa, nikłe zaś od partii sprzymierzonych. PSL, by zdystansować się obozu władzy i oszacować swe wpływy w społeczeństwie, wezwało do negatywnej odpowiedzi na pierwsze pytanie. Była to kontrowersyjna decyzja, bowiem przed wojną ludowcy wzywali do likwidacji senatu. Stronnictwu uniemożliwiono poprowadzenie normalnej kampanii poprzez tymczasowe aresztowania działaczy, utrudnienia administracyjne i blokadę działań propagandowych. Podziemnie wezwało do negatywnej odpowiedzi na pierwsze dwa pytania (Zrzeszenie „WiN”) lub odrzucenia wszystkich kwestii (konspiracja narodowa).

Generał Zawadzki na wiecu III 1946. (źródło: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach)

Gospodarzu

TWĄ WŁASNOŚĆ ZABEZPIECYSZ, gdy wypowiesz się przeciw powrotowi obywateli – głosując za zniesieniem Senatu, tej Izby panów w Polsce przed wojną.

TWĄ WŁASNOŚĆ ZABEZPIECYSZ, gdy wypowiesz się przeciw powrotowi obywateli – głosując za uświęceniem Reformy Rolnej w przyszłej Konstytucji.

TWĄ WŁASNOŚĆ ZABEZPIECYSZ, gdy w zgodzie z robotnikiem wypowiesz się przeciw powrotowi obywateli i wielkich fabrykniów, przeciw handylom leśnym, przeciw podżegaczom do wojny domowej.

30 czerwca głosuj za porządkiem, ładem i praworządnością

Trzy razy TAK!

Zak. Graf. „Książka”, Warszawa, ul. 1177, 1.500.000, R. 17066.

JAK BĘDĄ GŁOSOWAĆ CZŁONKOWIE I SYMPATYCY Polskiego Stronnictwa Ludowego

Karta do Głosowania Ludowego

1. CZY JESTES ZA ZNISZCZENIEM SENATU? ☐nie☒tak

2. CZY CHCESZ UTRWALENIĄ W PRZYSZŁYM KONSTYTUCJI USTROJU GOSPODARCZEGO ZAPROWADZONEGO PRZEZ REFORMĘ ROLNĄ I UNARODKOWIENIE PODSTAWOWYCH GAŁĘZI GOSPODARSTWA KRAJOWEGO, Z ZACHOWANIEM USTAWOWYCH UPRAWNIENI INICJATYWY PRYWATNEJ? ☐nie☒tak

3. CZY CHCESZ UTRWALENIĄ ZACHODNICH GRANIC PAŃSTWA POLSKIEGO NA BAŁTYKU, ODRZE I NISIE ŁUŻYCKIEJ? ☐nie☒tak

UWAGA:

ODDANIE NIETYPISZANEJ KARTKI UWAGANE BĘDZIE ZA TRETYKOTNĄ „TAK”.

WYKAZ: „JEF”-1 „TAK” WYKAZAĆ SŁOWAMI, A NIE ZASTĘPOWAC KRZYKIA LUB KRZYKIEM.

Strak. PSL Nr 2, Warszawa, ul. 1177, 1.500.000, R. 17066.

Z lewej: ulotka władz komunistycznych wzywająca do pozytywnej odpowiedzi na wszystkie pytania w referendum (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Z prawej: ulotka PSL na temat głosowania w referendum (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Akcja propagandowa przed referendum na Górnym Śląsku w 1946 r. (Archiwum Państwowe w Katowicach)

USTAWA

z dnia 28 kwietnia 1946 r.

o przeprowadzeniu głosowania ludowego

Prawa głosowania

Odrzuty i obawy

Skutki sprzecznych z głosowania

Głosowanie w głosowaniu

Ustalenie wyniku głosowania

Skutki głosowania

Przekazywanie

Ustawa o przeprowadzeniu głosowania ludowego (Archiwum Państwowe w Katowicach)

WYBORY 1947

Sfałszowane głosowanie

Wiec przed referendum. Hala targowa Katowice (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Wynik referendum okazał się dla obozu władzy klęską. Bezwarunkowe poparcie dla PPR i jej „sojuszników” wyniosło ok. 27 procent. Jednak rzeczywiste rezultaty nie zostały opublikowane. Zamiast nich 12 lipca 1946 r. przedstawiono sfałszowane dane, wedle których, na pierwsze pytanie pozytywnie odpowiedziało 68 procent głosujących. W województwie śląskim ogłoszono jeszcze większy sukces – na wszystkie trzy pytania „tak” miało rzekomo odpowiedzieć prawie 85 procent wyborców. „Cud nad urną” był w głównej mierze dziełem piętnastoosobowej grupy do spraw fałszowania dokumentów, przysłanej do Polski z Ministerstwa Bezpieczeństwa Państwowego ZSRS. Kierowany przez płk. Arona Pałkina

zespół fałszerzy napisał od nowa ponad 50 procent protokołów komisji wyborczych, zaś w wielu pozostałych dokonał różnych „poprawek”. Nadużyć dopuszczali się też sami członkowie komisji wyborczych, dosypując do urn głosy, lub doliczając się wyników innych niż były w rzeczywistości. Zdarzało się też, że karty wyborcze „przeliczali” całkowicie dyspozycyjni wobec PPR funkcjonariusze organów bezpieczeństwa. PSL oprotestowało rezultaty referendum. Według szacunkowych obliczeń, dokonanych przez ludowców na podstawie wyników z części obwodów województwa śląskiego, negatywnie na pierwsze pytanie odpowiedziało prawie 78 procent wyborców.

Ulica Stawowa w Katowicach, propaganda przed referendum (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Lokal głosowania podczas referendum 1946 roku. Komisja nr 35 Zabrze Biskupice (Muzeum Miejskie w Zabrzu)

Plakat z okresu referendum (Archiwum Państwowe w Katowicach)

WYBORY 1947

Wyborcze przygotowania pod dyktando komunistów

Wejście do jednej z komisji wyborczych (Archiwum Państwowe w Katowicach)

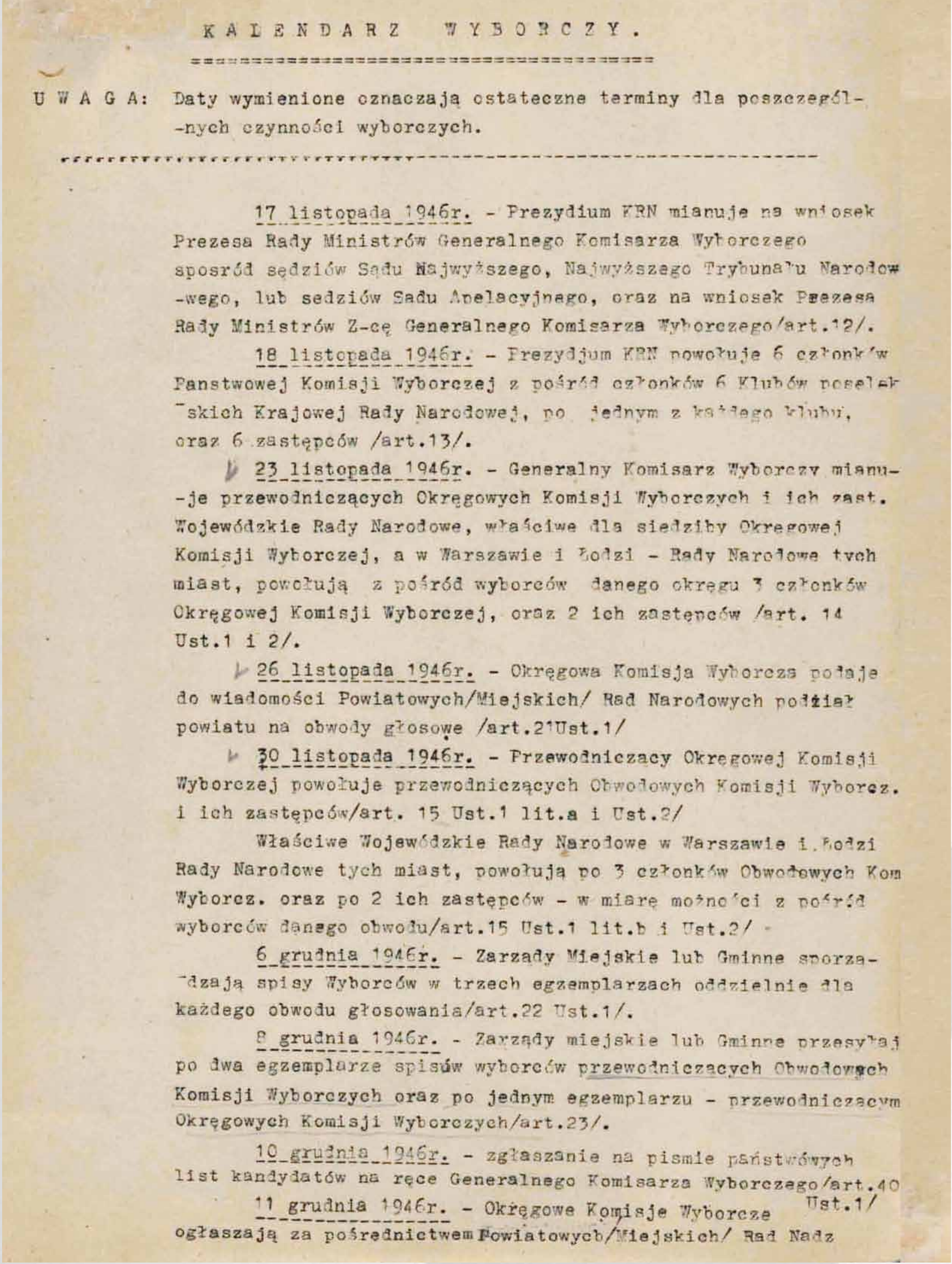
Sfałszowanie referendum wyznaczyło kierunek, jakim podążała PPR przygotowując wybory parlamentarne. Komuniści zrezygnowali z prób porozumienia się z PSL, konsolidując wokół siebie dotychczasowych sojuszników. W październiku utworzyli wraz z nimi Blok Stronnictw Demokratycznych i Związków Zawodowych. Już wcześniej ograniczyli do minimum udział PSL w przygotowaniu ordynacji wyborczej. We wrześniu 1946 r. wspólnie z PPS przedstawili jej projekt. Został on przyjęty przez Krajową Radę Narodową, zaś poprawki zaproponowane przez ludowców odrzucono.

Pozornie ordynacja zapewniała pięcioprzymiotnikowe, w pełni demokratyczne wybory, jednak zamieszczono w niej np. zapisy pozwalające pozbawić dowolną osobę prawa wyborczego na podstawie kryteriów politycznych. Nie przestrzegała też zasady równej siły każdego głosu.

Umożliwiła również Blokowi Demokratycznemu start z jednolitym w całym kraju numerem list okręgowych, podczas gdy w efekcie unieważnienia części list PSL, ludowcy występowali z różnymi numerami w poszczególnych okręgach.

W całym kraju, w 52 okręgach wyborczych, podzielonych na 6 866 obwodów, wybierano 444 posłów. W województwie śląskim utworzono sześć okręgów wyborczych z siedzibami w Katowicach, Będzinie, Bielsku, Gliwicach, Koźlu i Opolu. Dzieliły się one na 948 obwodów wyborczych. Wybierano w nich ogółem 54 posłów. Do udziału w wyborach uprawnionych było 1 445 676 osób.

12 listopada 1946 r. Prezydium KRN wyznaczyło datę wyborów na 19 stycznia 1947 r.

Pierwsza strona kalendarza wyborczego (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Ogłoszenie Okręgowej Komisji Wyborczej nr 40 w Katowicach (Archiwum Państwowe w Katowicach)

WYBORY 1947

Początek kampani Bloku

We wrześniu 1946 r., po przemówieniu amerykańskiego sekretarza stanu Jamesa Byrnes'a na konferencji w Stuttgarcie (w którym dyplomata uznał granice na Odrze i Nysie Łużyckiej za tymczasowe), komuniści wspólnie z socjalistami zażądali od PSL zajęcia jasnego stanowiska w sprawie wypowiedzi Amerykanina. Gdy go nie uzyskali, ogłosili izolację ludowców na scenie politycznej. 28 listopada 1946 r. obie partie robotnicze podpisały „Umowę o jedności działania”, zakładającą m.in. powierzenie PPR kontroli nad taktyką wyborczą i wspólne zwalczanie PSL. Dokonano wstępnego podziału mandatów w Sejmie Ustawodawczym, zakładając z góry, że PSL nie otrzyma ich więcej niż 15 procent.

Główny ciężar działań polityczno-propagandowych spoczął na PPR. W grudniu partia zmobilizowała niemal wszystkich swych członków, powierzając im organizację grup agitacyjnych, lokalnych Komitetów Obywatelskich, zbieranie podpisów pod listami poparcia dla list Bloku, agitację domową. etc. Za całość przygotowań

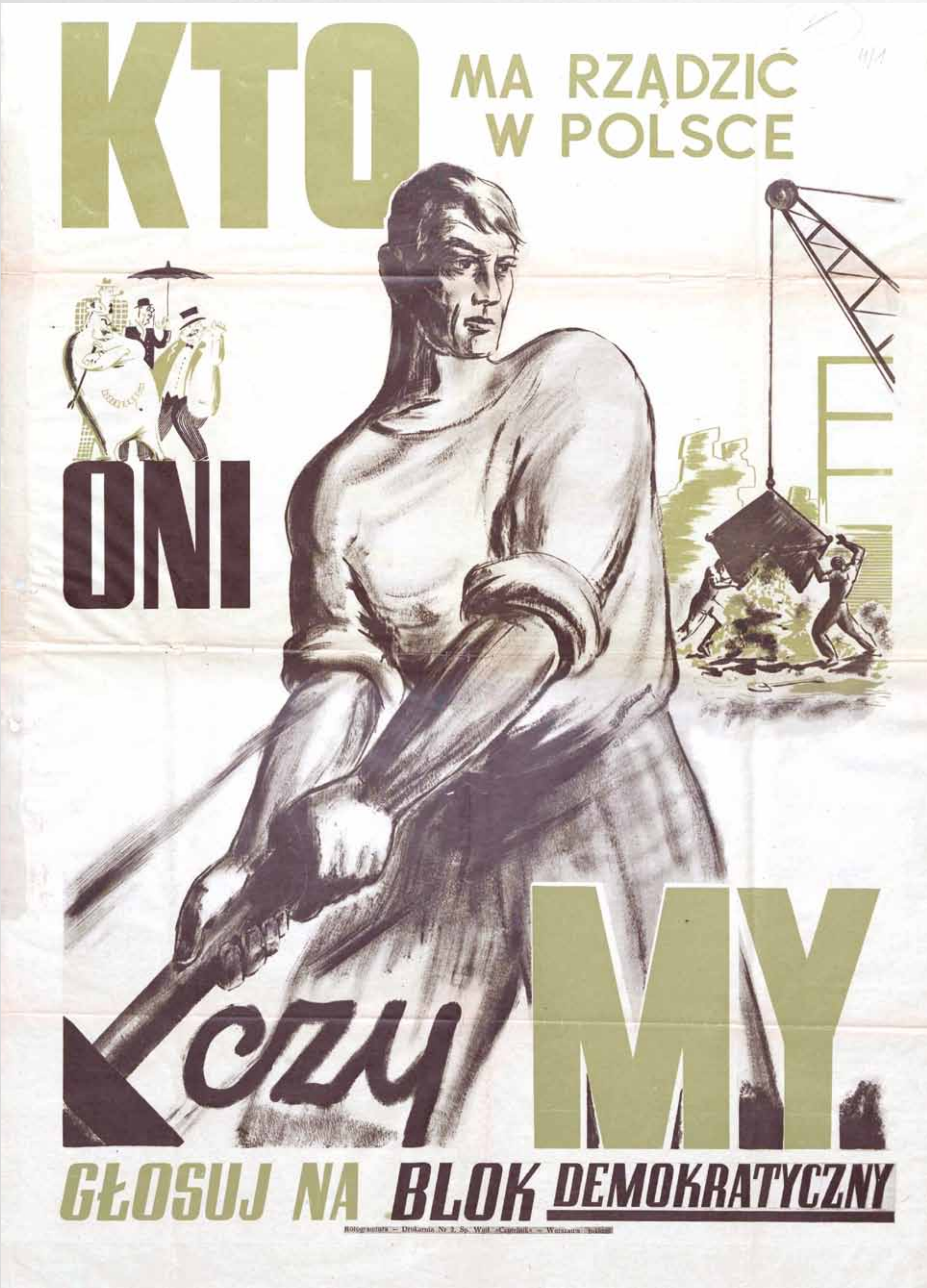
PPR odpowiadały trójki partyjne, organizowane od poziomu centralnego po obwodowy. Bezpośrednie kierownictwo kampanią wyborczą w województwie śląskim znalazło się w rękach Trójki Wojewódzkiej do której desygnowani zostali Bronisław Kupczyński, Józef Zawadzki i Alfred Pannic. Akcję partii komunistycznej wspierały organy administracji państwowej, związki zawodowe oraz kontrolowane przez komunistów organizacje społeczne – jak np. Związek Weteranów Powstań Śląskich, Polski Związek Zachodni, Związek byłych Więźniów Politycznych i inne.

Fragmnet ulotki wyborczej Bloku Demokratycznego (Muzeum w Sosnowcu)

Plakat propagandowy Bloku Demokratycznego (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Plakat wyborczy Bloku Demokratycznego (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Katowice, dnia 5. 10. 1946

Zestawienie
mandatów poselskich wg. przynależności partyjnej
(w bloku wyborczym)

Okręg	Posłowie				Zastępcy				Uwagi
	PPR.	PSL.	SD.	SL.	PPR.	PSL.	SD.	SL.	
40 Katowicki	6	4	1	1	6	2	1	3	12 + 12
41 Będziński	4	3	1	1	4	3	-	2	9 + 9
42 Bielski	2	1	1	1	3	2	-	-	5 + 5
43 Gliwicki	6	3	1	2	6	3	2	1	12 + 12
44 Konielski	4	2	1	1	4	2	-	2	8 + 8
45 Opolski	4	2	1	1	4	2	1	1	8 + 8
Ogółem:	26	15	6	7	27	14	4	9	54 + 54

Podział mandatów z pozostałymi partiami nieuzgodniony

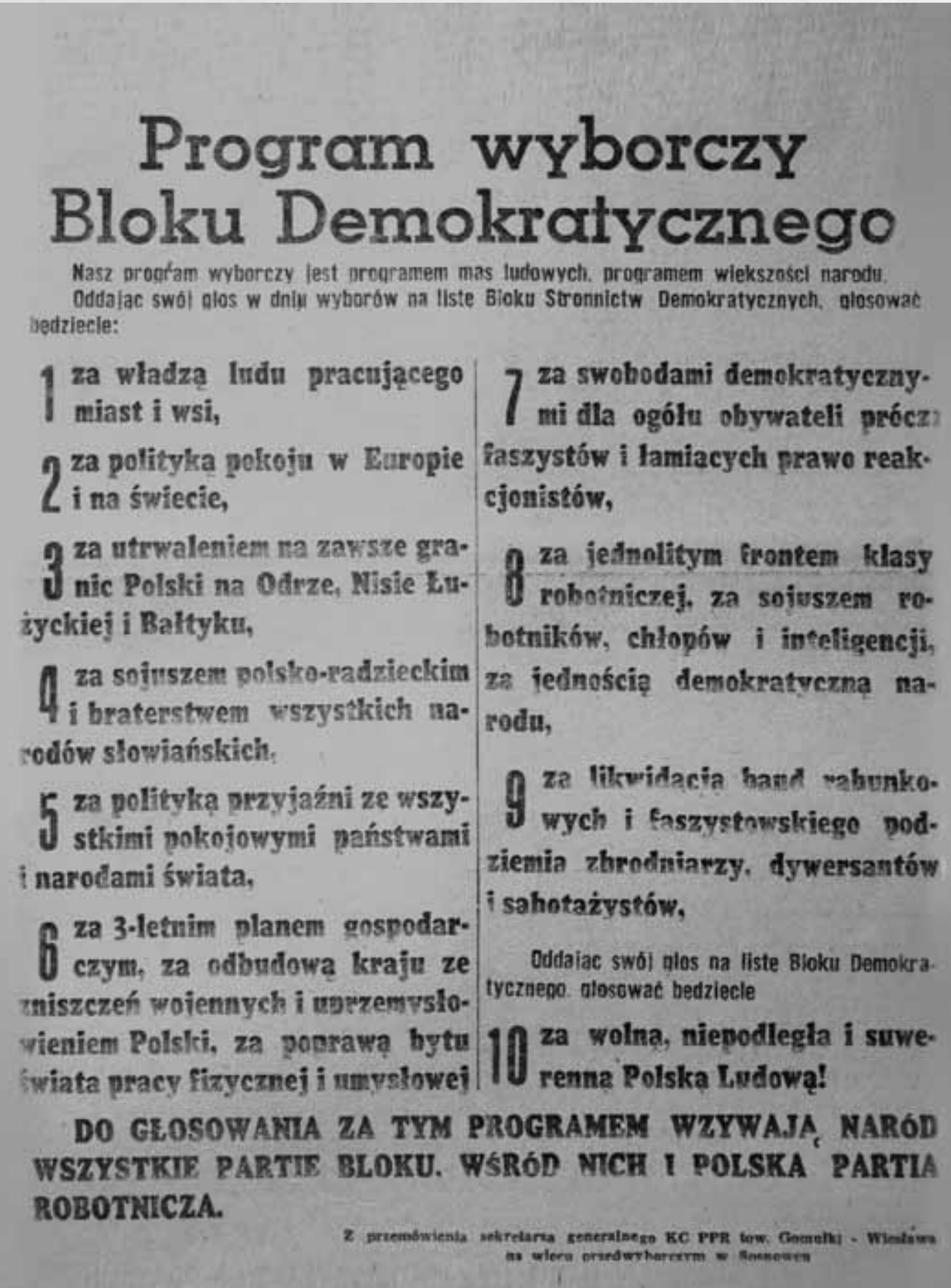
Wstępne ustalenia podziału mandatów w okręgach wyborczych województwa śląskiego z października 1946 r. (Archiwum Państwowe w Katowicach)

WYBORY 1947

Program wyborczy i kampania Bloku

Program Bloku Demokratycznego opublikowano 1 grudnia 1946 r. Stanowił mieszaninę propagandy i demagogii. Zapowiadano w nim jednocześnie utrwalenie niepodległości, jak i „sojusz” ze Związkiem Sowieckim. Deklarowano szybką odbudowę kraju ze zniszczeń wojennych, osiągnięcie wysokiej stopy życiowej przez społeczeństwo, rozbudowę systemu świadczeń socjalnych. Podkreślając „demokratyczny” charakter państwa unikano zarazem wszelkich skojarzeń z komunizmem.

Rozmach kampanii wyborczej w województwie śląskim był imponujący. W przeprowadzonej pod koniec grudnia akcji zbierania podpisów poparcia pod listami kandydatów Bloku, tylko w pięciu okręgach udało się uzyskać prawie 750 tys. podpisów (brak danych z okręgu gliwickiego). Zorganizowano ok. 6 tys. wieców, na których udało się zgromadzić ok. 2,5 mln. osób, agitacją domową objęto zaś ok. 700 tys. mieszkań. W działaniach propagandowych i organizacyjnych w województwie katowickim wzięło udział prawie 100 tys. członków PPR i komunistycznej młodzieżówki – Związku Walki Młodych. Członkowie PPS włączyli się do kampanii dopiero w ostatniej fazie. Zaś działacze SL i SD wsparli ją proporcjonalnie do liczebności – czyli w znikomym stopniu.

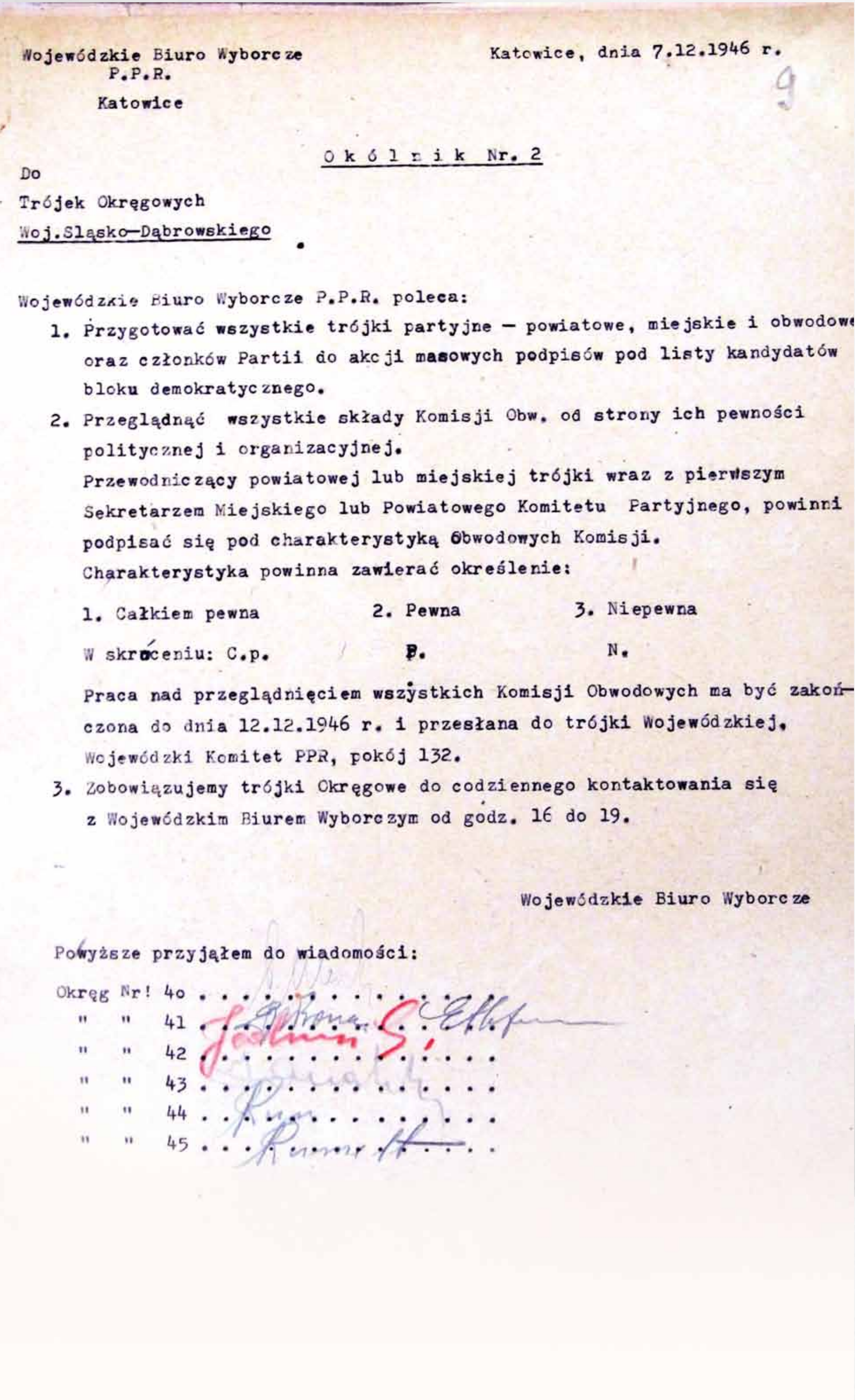

Program Bloku Demokratycznego opublikowany w „Trybunie Robotniczej” z 18 XII 1946

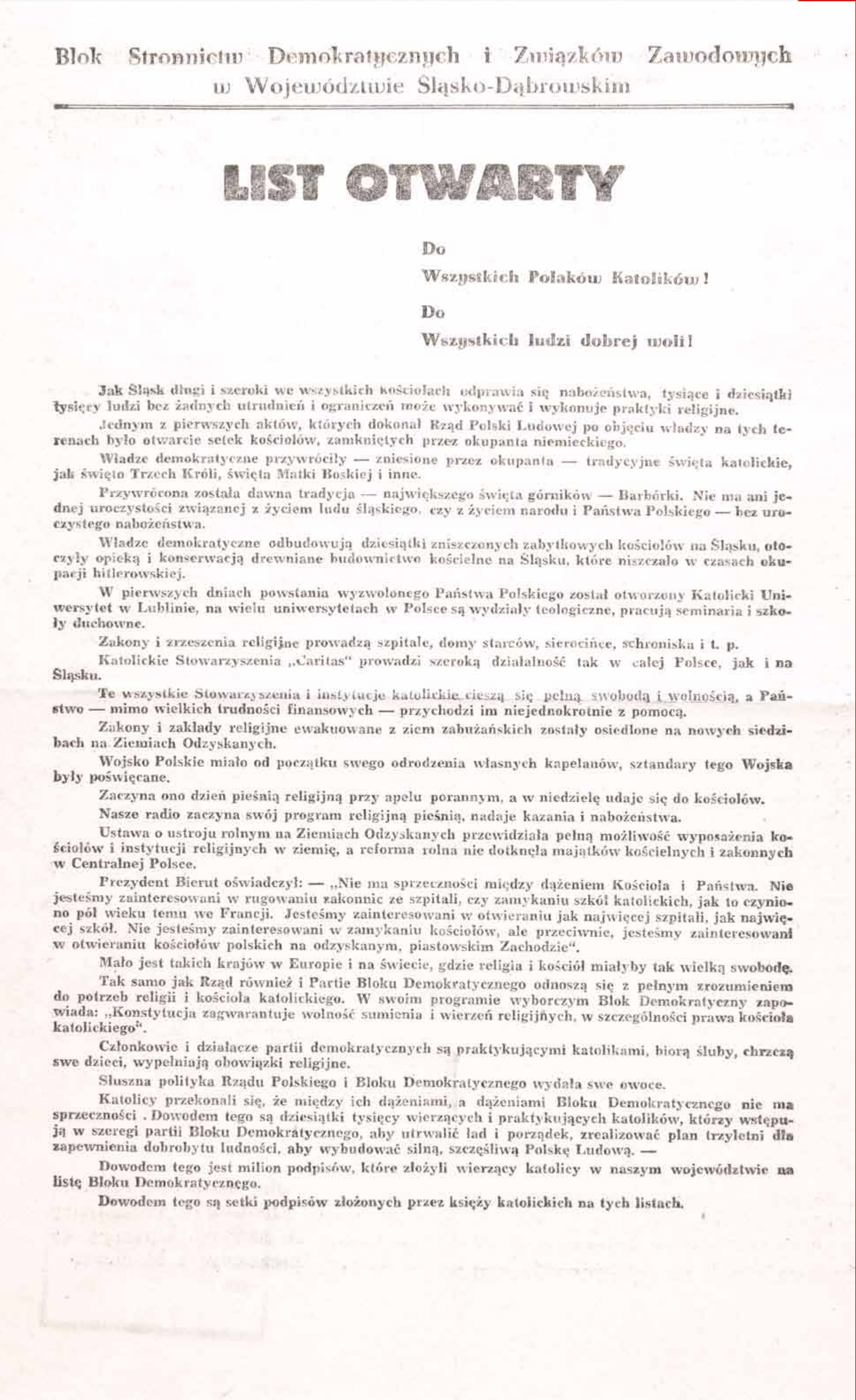
Poważnej pomocy udzieliły PPR komitety obywatelskie, nominalne forum wszystkich popierających władzę partii oraz organizacji społecznych, będące zaś faktycznie emanacją partii komunistycznej. Na terenie województwa śląskiego powstało ogółem 29 135 komitetów obywatelskich wszystkich szczebli, także gromadzkich, domowych i ulicznych. To właśnie dzięki komitetom funkcjonującym w małych wspólnotach mieszkaniowych propaganda Bloku Demokratycznego okazała się wszechobecna.

Plakat wyborczy Bloku Demokratycznego (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Okólnik Wojewódzkiego Biura Wyborczego PPR w Katowicach z 7 XII 1946 r. (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Listo otwarte Bloku Demokratycznego do katolików na Górnym Śląsku (Archiwum Państwowe w Katowicach)

WYBORY 1947

Gwarancje wyborczego sukcesu

Wiec wyborczy Bloku Demokratycznego w Tarnowskich Górach (Archiwum Państwowe w Katowicach)

PPR *a priori* zakładała, że zwycięstwo wyborcze zapewnią jej przede wszystkim działania pozaprawne. Na plan pierwszy wysuwała się właściwa, z punktu widzenia partii rządzącej, obsada stanowisk w komisjach wyborczych. W pełni dyspozycyjni przewodniczący i członkowie komisji mieli nie reagować na naruszenia ordynacji wyborczej i zagwarantować „właściwe” rezultaty, z czym często wiązało się fałszowanie wyników. Nie dziwi zatem, że selekcja osób obliczających głosy zakończyła się dopiero w przededniu wyborów. Komisje wyborcze wszystkich szczebli w całym kraju zdominowali komuniści. W samym województwie śląskim z PPR wywodziło się 214 przewodniczących komisji i 213 zastępców, ale te liczby nie oddają rzeczywistej skali kontroli – 737 przewodniczących i ich zastępców wytypowały formalnie związki zawodowe, przy czym odsetek pepeerowców był wśród nich bardzo wysoki. PSL praktycznie odsunięto od procesu liczenia głosów.

Wszystkie komisje poddano także drobiazgowym sprawdzeniom określającym dyspozycyjność. W zależności od składu wskazywano komisje „pewne pepeerowskie” („całkowicie pewne”), „pewne jednolitefrontowe” i „niepewne”. W ocenie kierownictwa katowickiej PPR już pod koniec grudnia 1946 r. uzyskano wysoki, sięgający 94 procent, odsetek komisji „całkowicie pewnych” i „pewnych”.

Pod koniec grudnia rozpoczęła się masowa kampania na rzecz jawnego wyboru listy nr 3, czyli Bloku Demokratycznego. Zamierzano zatem naruszyć zasadę tajności wyborów, lecz PPR się tym nie przejmowała – w lokalach komisji nie instalowano nawet kabin dla wyborców. Grupy „manifestacyjnie głosujących” powstawały pod silną presją partii, administracji i organów bezpieczeństwa w zakładach pracy i wspólnotach sąsiedzkich.

Plakat wyborczy Bloku Demokratycznego (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Rezolucja załogi Giesche w Katowicach o manifestacyjnym głosowaniu (Archiwum Państwowe w Katowicach)

WYBORY 1947

Ofensywa propagandowa Bloku

Podstawowymi narzędziami propagandowymi Bloku Demokratycznego były wiece, masówki, agitacja domowa, ówczesne środki masowego przekazu – radio i prasa oraz wydawnictwa ulotne (plakaty, broszury, ulotki). W toku kampanii wyborczej w województwie śląskim odbyło się prawie 6 tys. wieców i zebrań firmowanych przez Blok Demokratyczny. Na wielu z nich przemawiali startujący w okręgach wyborczych województwa śląskiego komunistyczni dygnitarze, jak np. Władysław Gomułka czy Hilary Minc.

Rozkolportowano ok. 3 800 tys. wydawnictw propagandowych, spośród których 1 250 tys. wydrukowano na miejscu, zaś resztę otrzymano z Warszawy. Lokalną prasę zaangażowaną w kampanię wyborczą po stronie Bloku reprezentowały „Trybuna Robotnicza” (organ Komitetu Wojewódzkiego PPR), „Gazeta Robotnicza” (dziennik Wojewódzkiego Komitetu PPS), nie posiadający formalnej afiliacji partyjnej „Dziennik Zachodni”, wydawany przez związki zawodowe „Górnik”, czy „Ogniwa” – organ Związku Weteranów Powstań Śląskich. Również katowicka rozgłośnia radiowa pełniła funkcję propagandowej tuby PPR i jej aliantów.

Wiece w Kluczborku 16 I 1947 r. (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Plakat PPR na gmachu Teatru im. Wyspiańskiego w Katowicach (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Przygotowywanie ulotek wyborczych (Archiwum Państwowe w Katowicach)

WYBORY 1947

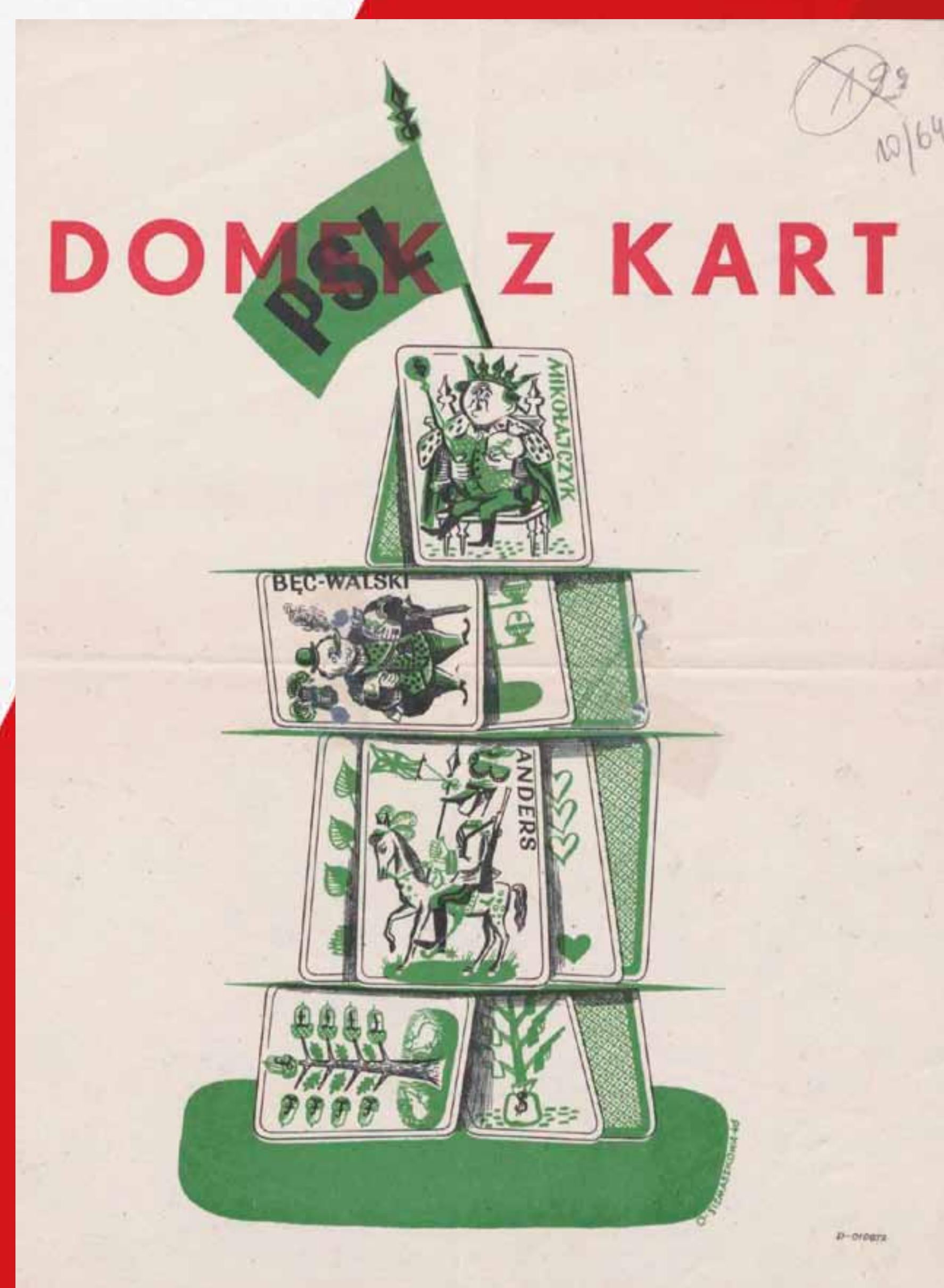
Ofensywa propagandowa Bloku

Manifestacja KW PPR w Katowicach z 1946 r. (Archiwum Państwowe w Katowicach)

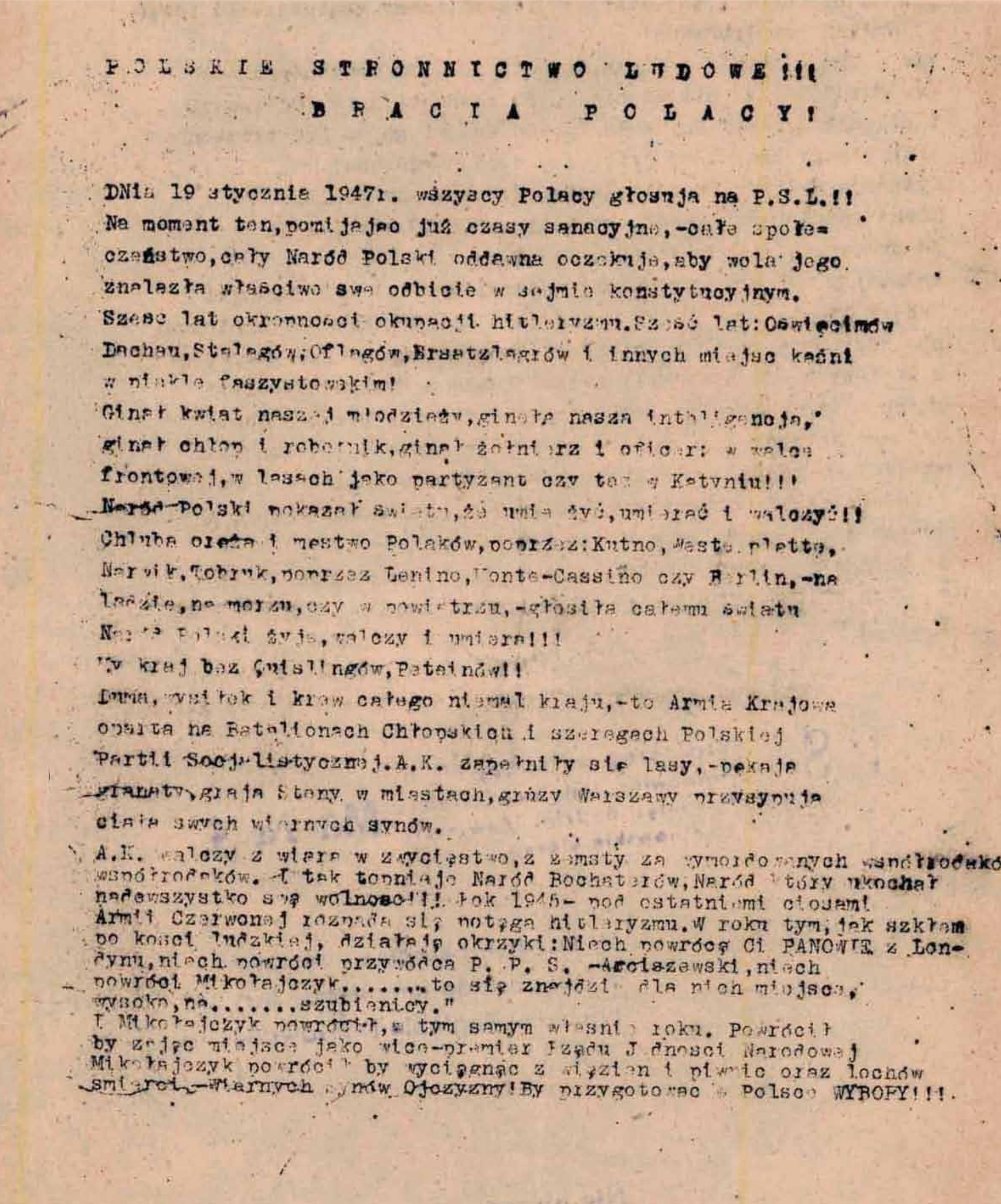
Wiec wyborczy. Kluczbork 16 I 1947 r. (Archiwum Państwowe w Katowicach)

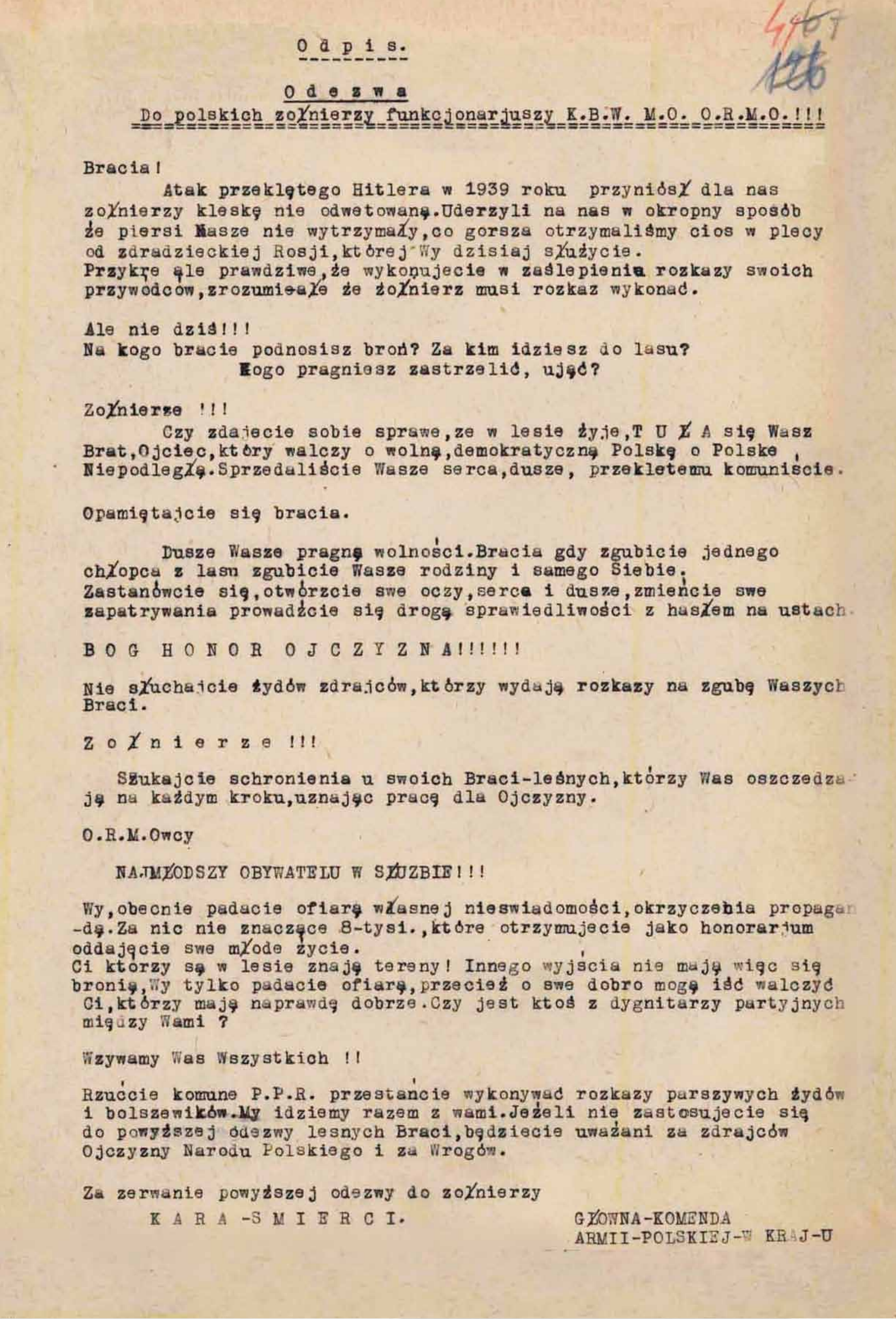
WYBORY 1947

Propaganda PSL

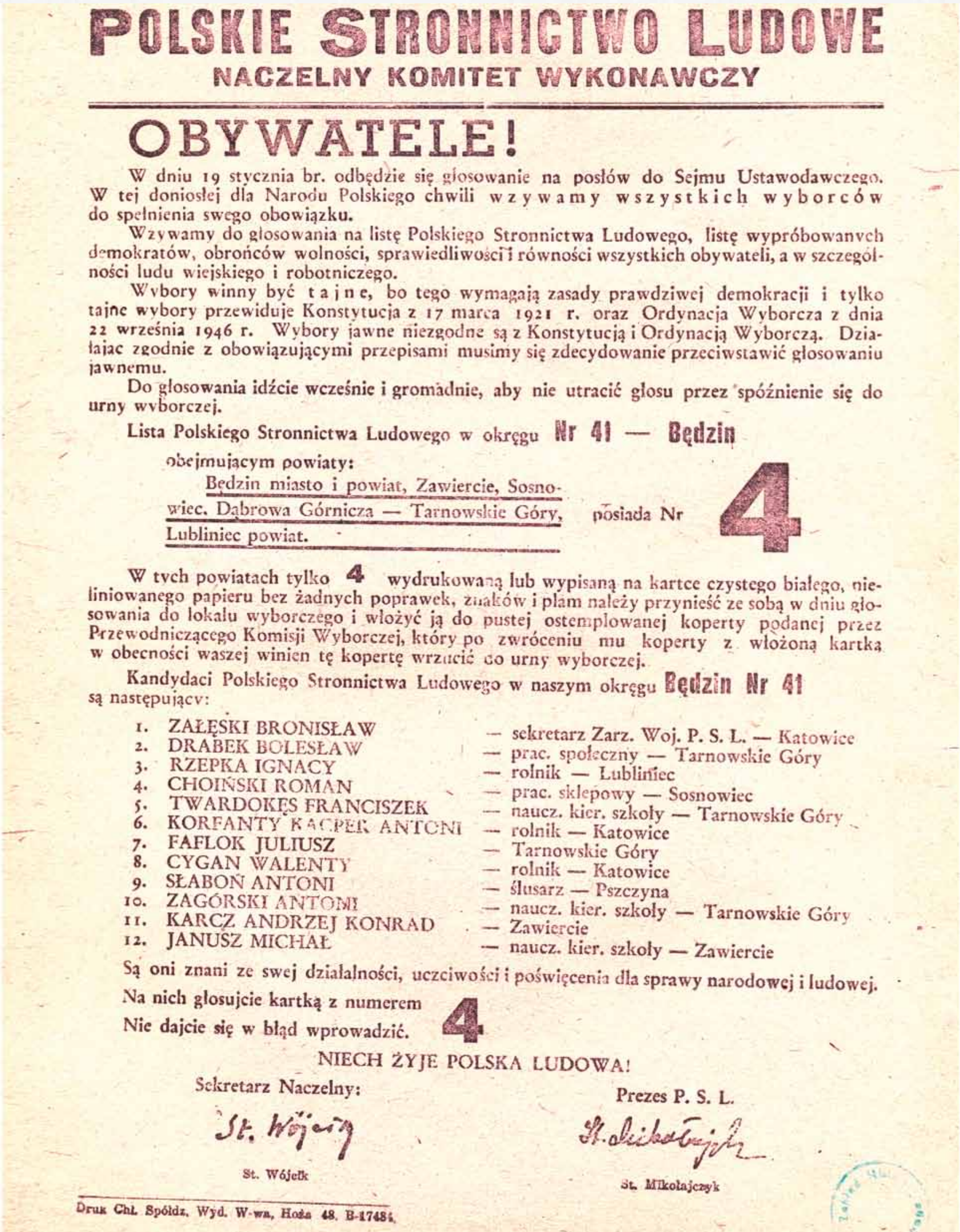
PSL nie miało realnych możliwości, by nawiązać równorzędną rywalizację z kampanią propagandową Bloku Demokratycznego. „Gazeta Ludowa”, organ prasowy Stronnictwa, z powodu niskiego nakładu nie docierała do większości miasteczek i wsi, a ponadto część tekstów zatrzymywała cenzura. Niewielkie możliwości poligraficzne ograniczały liczbę i różnorodność ulotek i plakatów. Zresztą aparat bezpieczeństwa starał się przechwytywać materiały propagandowe PSL, zaś kolporterzy byli zatrzymywani w aresztach. Zdarzały się też przypadki ich pobicia przez aktywistów PPR lub funkcjonariuszy sił porządkowych. Podziemie minimalnie angażowało się w kampanię wyborczą.

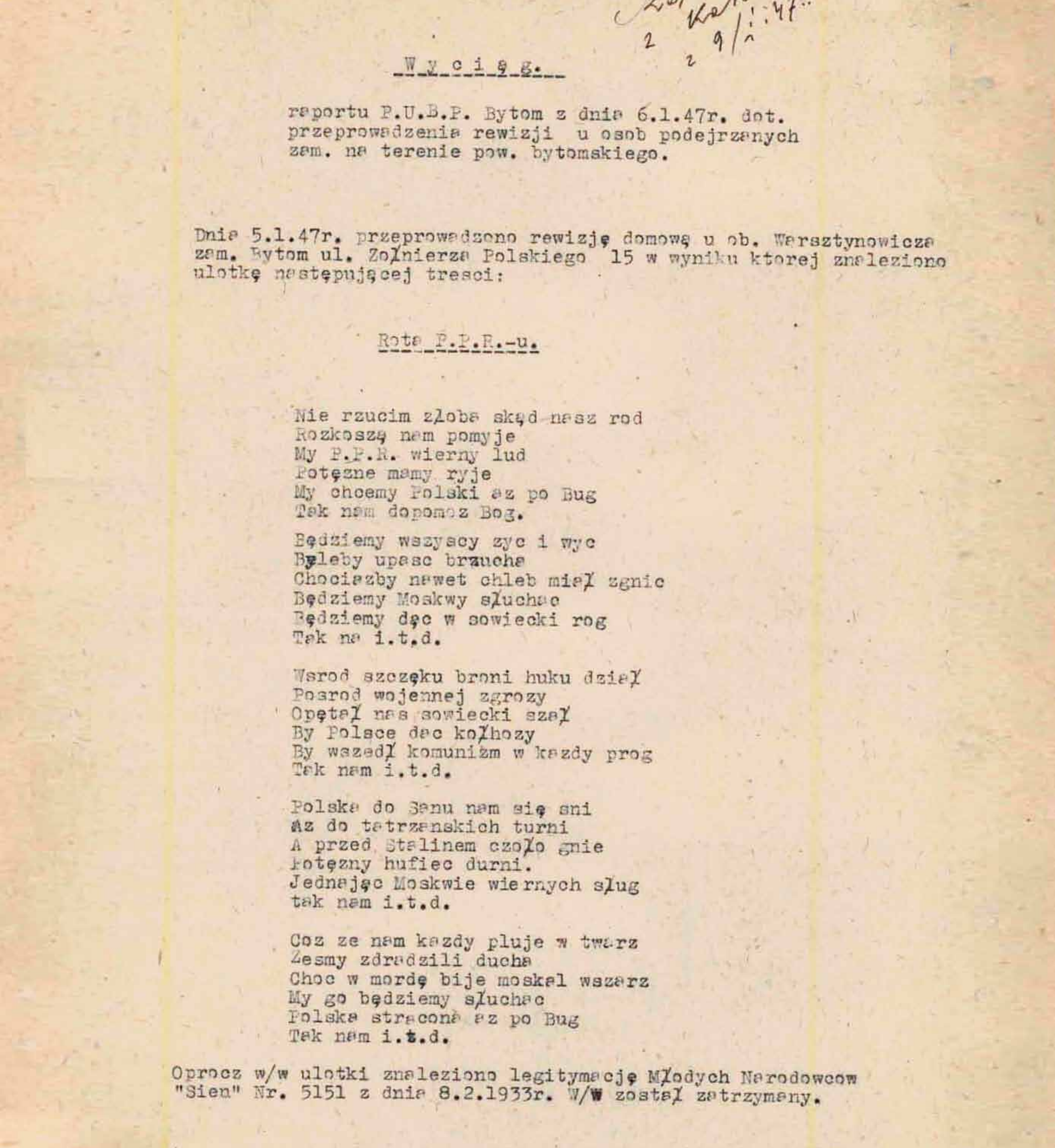
Ulotka wyborcza PSL (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

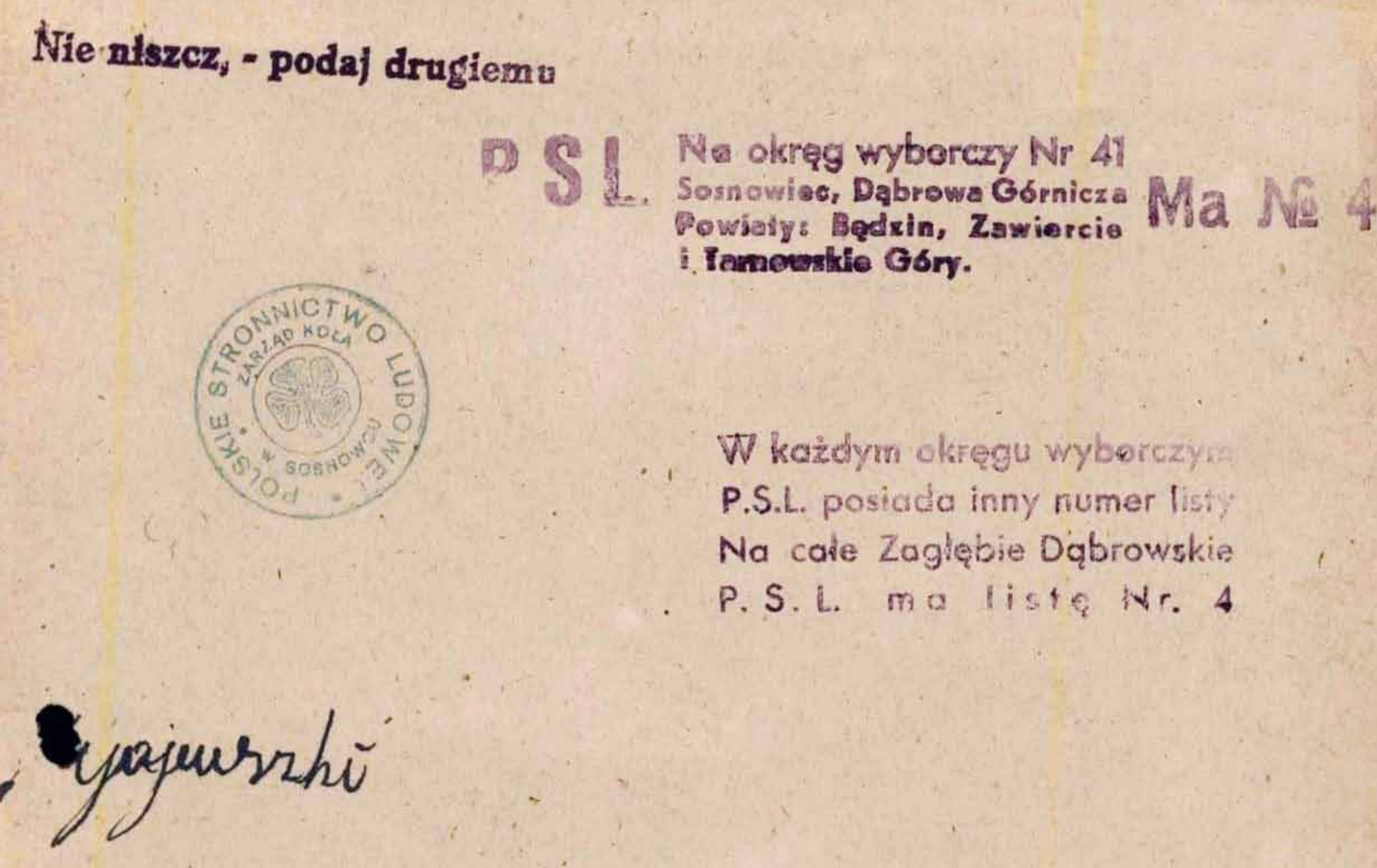
Ulotka Armii Polskiej w Kraju wydana przed wyborami do Sejmu Ustawodawczego z 1947 r. (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Afisz wyborczy PSL w okręgu Będzin (Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego)

Wyciąg z raportu UB Bytom z 6 I 1947 r. (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Ulotka wyborcza PSL (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

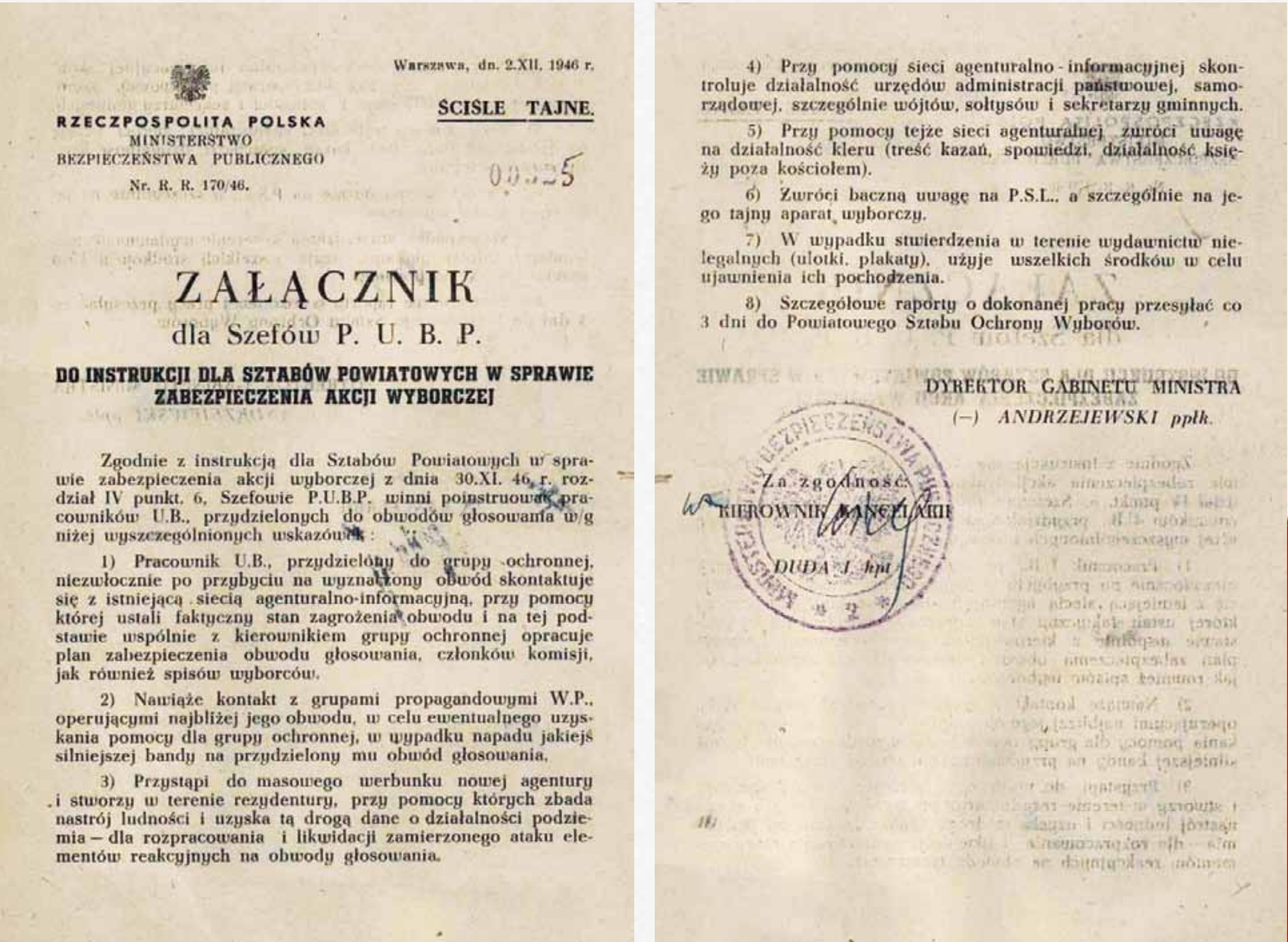
WYBORY 1947

Przygotowania UB do wyborów. Oczyszczanie pola walki

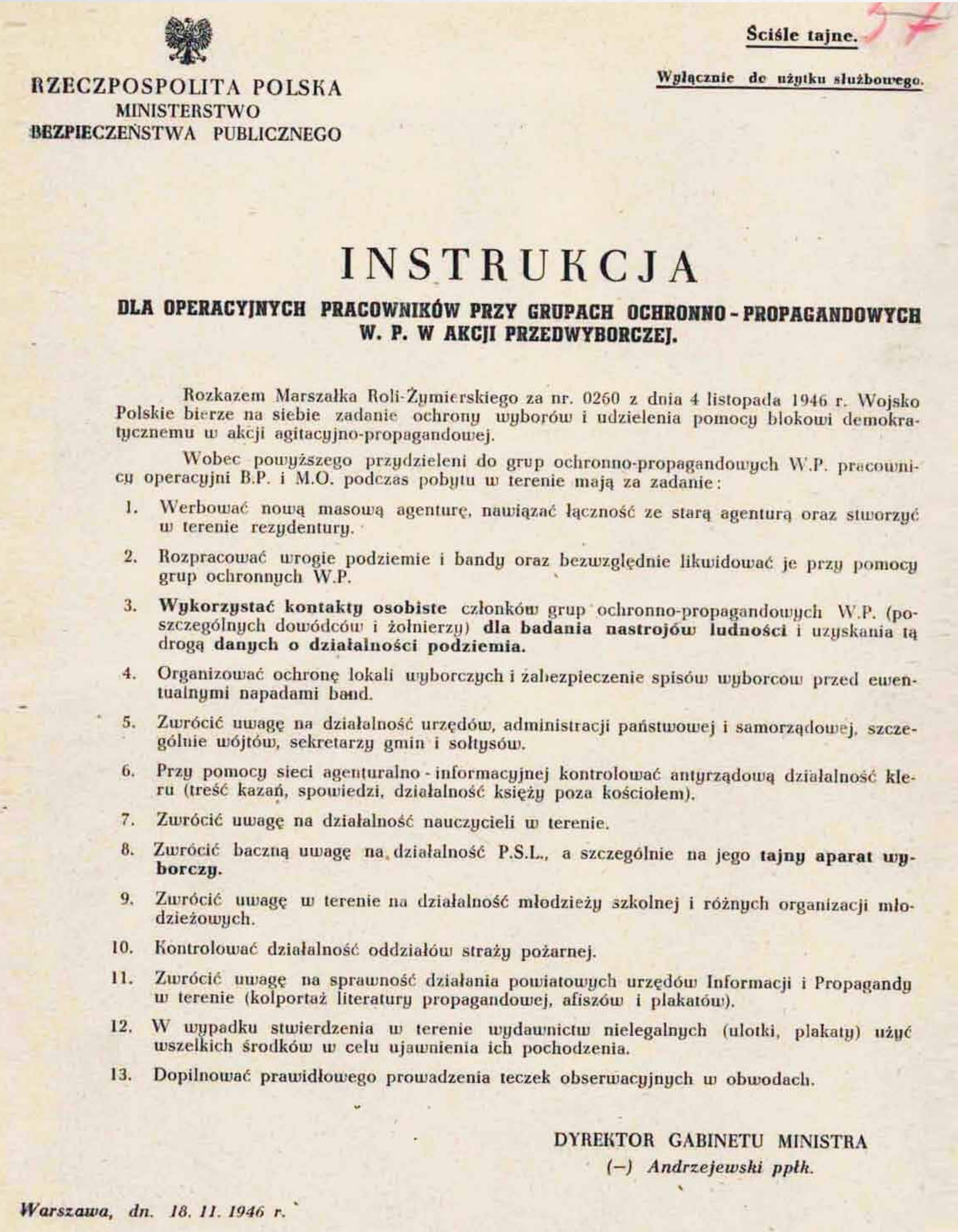

Pluton operacyjny szkoły szeregowych MO w Chorzowie (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

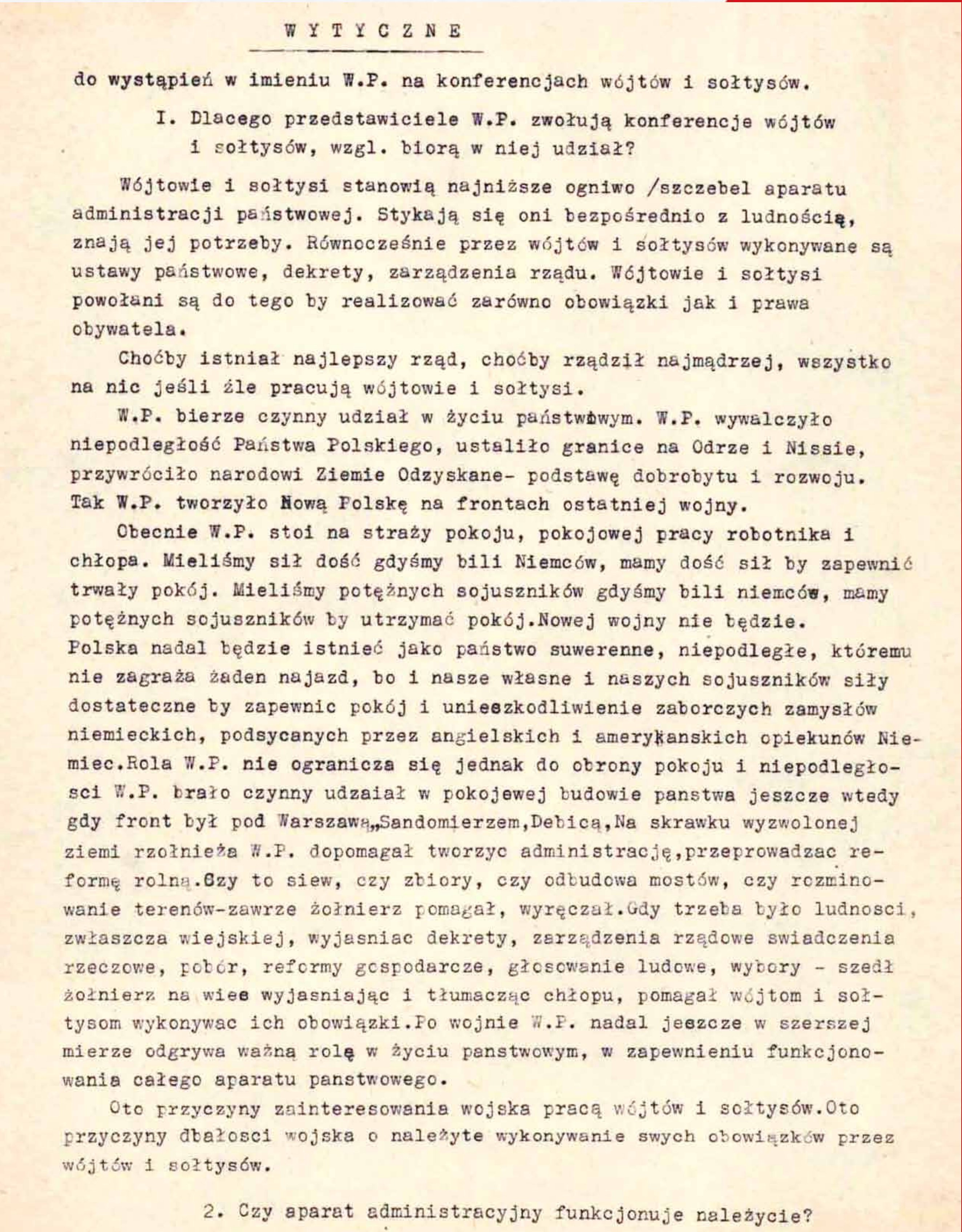
Komuniści postanowili zastosować starą zasadę, przeciwzoną już w czasie referendum, że wybory wygrywa ten, kto liczy głosy i już wcześniej dokonali podziału mandatów. Za pierwszoplanowe uznali działania zmierzające do pełnego podporządkowania wszystkich komisji wyborczych w kraju i województwie śląskim. Kluczową rolę wyznaczili aparatowi bezpieczeństwa. Istotnym elementem akcji podjętej przez UB było masowe werbowanie członków komisji do tajnej współpracy z organami bezpieczeństwa. Praktycznie w województwie śląskim około 60 procent spośród nich związano w ten sposób z policją polityczną, co dodatkowo gwarantowało wykonywanie przez komisje wszelkich poleceń organów bezpieczeństwa. Ostatnim elementem jakiegokolwiek kontroli PSL nad przebiegiem głosowania było desygnowanie swych mężów zaufania. Co prawda w województwie śląskim zgłosiło się w sumie około 300 chętnych, ale po kilku tygodniach energicznej akcji UB w dniu wyborów pozostało ich zaledwie dwiętnastu, z czego 30 procent zwerbowanych do współpracy. Zintensyfikowano działania wymierzone w konspirację. W ich efekcie struktury podziemia, zarówno poakowskiego jak i narodowego, zostały do jesieni 1946 r. w województwie śląskim rozbite. Mimo to powołano grupy operacyjne gotowe do natychmiastowej reakcji w momencie pojawienia się partyzantów, czy innego zagrożenia dla aktu głosowania.

Instrukcja dla pracowników UB (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Instrukcja Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Wytyczne dla wojskowych grup propagandowych (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

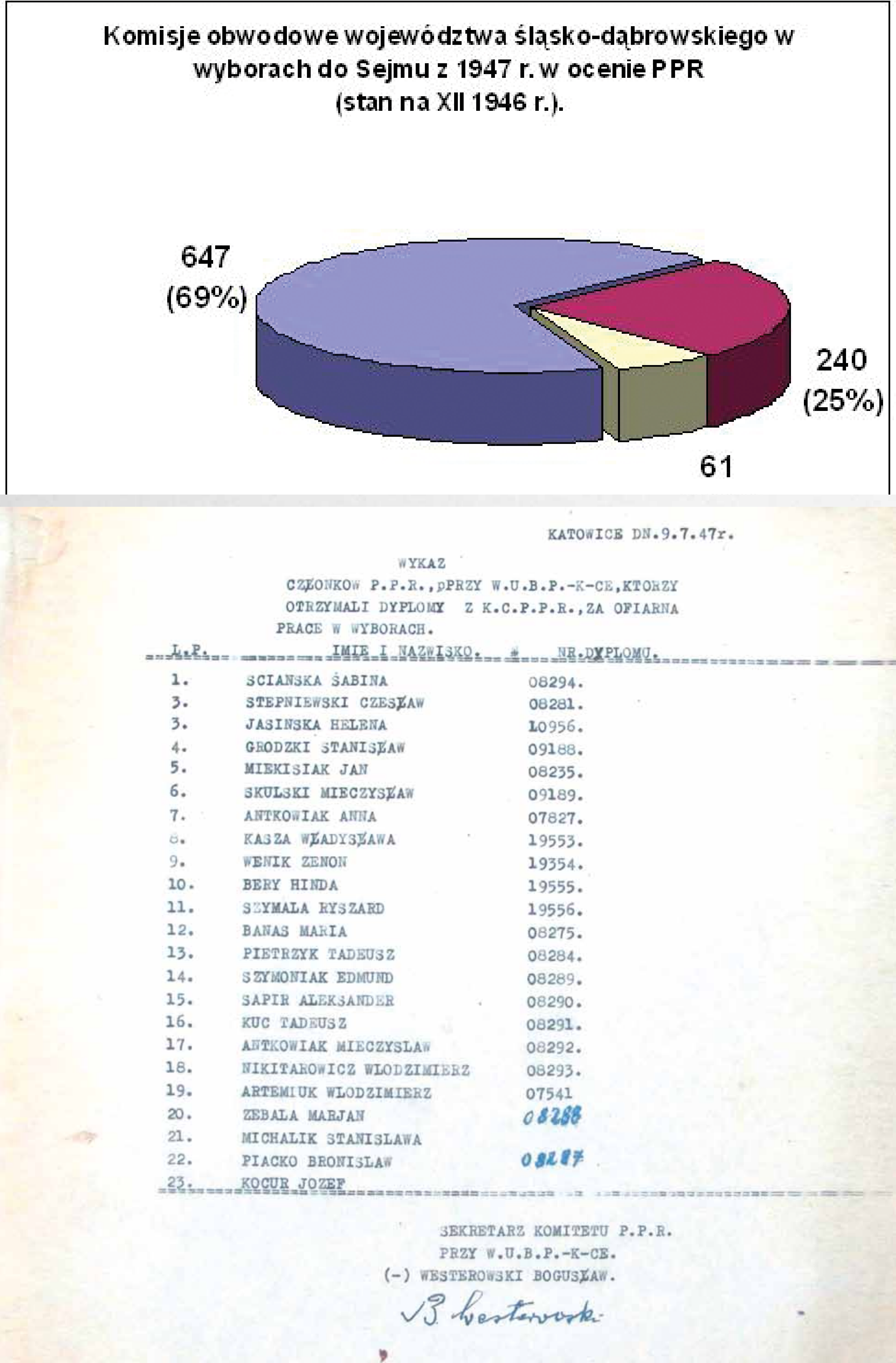
WYBORY 1947

Przygotowania UB do wyborów. Opanowanie komisji wyborczych.

Prewencja i represje odniosły pożądany skutek. Na dwa tygodnie przed wyborami wśród 948 komisji obwodowych we wszystkich okręgach wyborczych województwa, tylko 11 uważanych było przez WUBP Katowice z niepewne, co mogło utrudnić sfałszowanie wyniku wyborczego. Oczywiście do 19 stycznia 1947 r. liczba ta uległa zapewne zmniejszeniu.

Zbyteczne okazały się przygotowania do zbrojnej obrony lokali wyborczych, bowiem w dniu wyborów na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim panował spokój. W ten sposób aparat bezpieczeństwa umożliwił komunistom uzyskanie całkowitej pewności, że wybory te wygrają z wynikiem takim, jaki sobie wcześniej założyli.

Wykaz funkcjonariuszy WUBP Katowice wyróżnionych za udział w akcji wyborczej (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Woj. Katowickie.

Okręgów wyborczych	6
Obwodów wyborczych	948
w tym:	
Obwodów zagrożonych	100.
Obwodów słabo zagrożonych	80
Obwodów spokojnych	768.

Dla zabezpieczenia Komisji Obwodowych wydzielono:

Dla Obwodów zagrożonych 100 po 10 ludzi razem	1.000.
Dla Obwodów słabo zagrożonych 80 po 7	560
Rezerwa przy Woj.Kom.Besp.	940
U.B.	320
Razem	2.820

Dla tego celu wydzielano się siły z następujących jednostek:

M.O.	1.150 ludzi
K.B.W.	350
O.R.M.O.	1.000. " 1. 3. 320
U.B.	320
Razem	2.820. ludzi

W akcji I-szej trwającej 16 dni będzie pobierała diety następująca ilość ludzi:

M.O.	400 ludzi x 3.200.	razem 1.280.000 zł.
K.B.W.	250 " x 1.600.	" 400.000 "
O.R.M.O.	1000 " x 3.200.	" 3.200.000 "
U.B.	320 " x 3.200.	" 1.024.000 "
Razem	1970 ludzi	razem 6.904.000 zł.

W II-ej akcji dla zabezpieczenia Kom.Obw.od dnia 28.XII.46r.do dnia 21.I.1947r.wydzielono:

Dla obwodów zagrożonych 100 po 12 ludzi razem	1.200.lud.
Dla obwodów słabo zagroż. 80 " 8 " "	640. "
Rezerwa przy Woj.Kom.Besp.	960. "
U.B.	320. "
Razem	3120. lud

Dla tego celu wydzielano się siły z następujących jednostek:

M.O.	600 ludzi
O.R.M.O.	500 "
K.B.W.	500 "
W.P.	1200 "
U.B.	320 "
Razem	3120 "

W sekcji II-ej trwającej od 28.XII.46r.do 21.I.47r. t.j.25 dni pobiera diety następująca ilość ludzi:

M.O.	200 ludzi x 5000 zł.	razem 1.000.000 zł.
K.B.W.	400 " x 2500 "	" 1.000.000 "
O.R.M.O.	500 " x 5000 "	" 2.500.000 "
U.B.	320 " x 5000 "	" 1.600.000 "
Razem	1.220	Razem 6.100.000. "

W akcji I-szej i II-ej dla wypłacenia diet potrzeba:

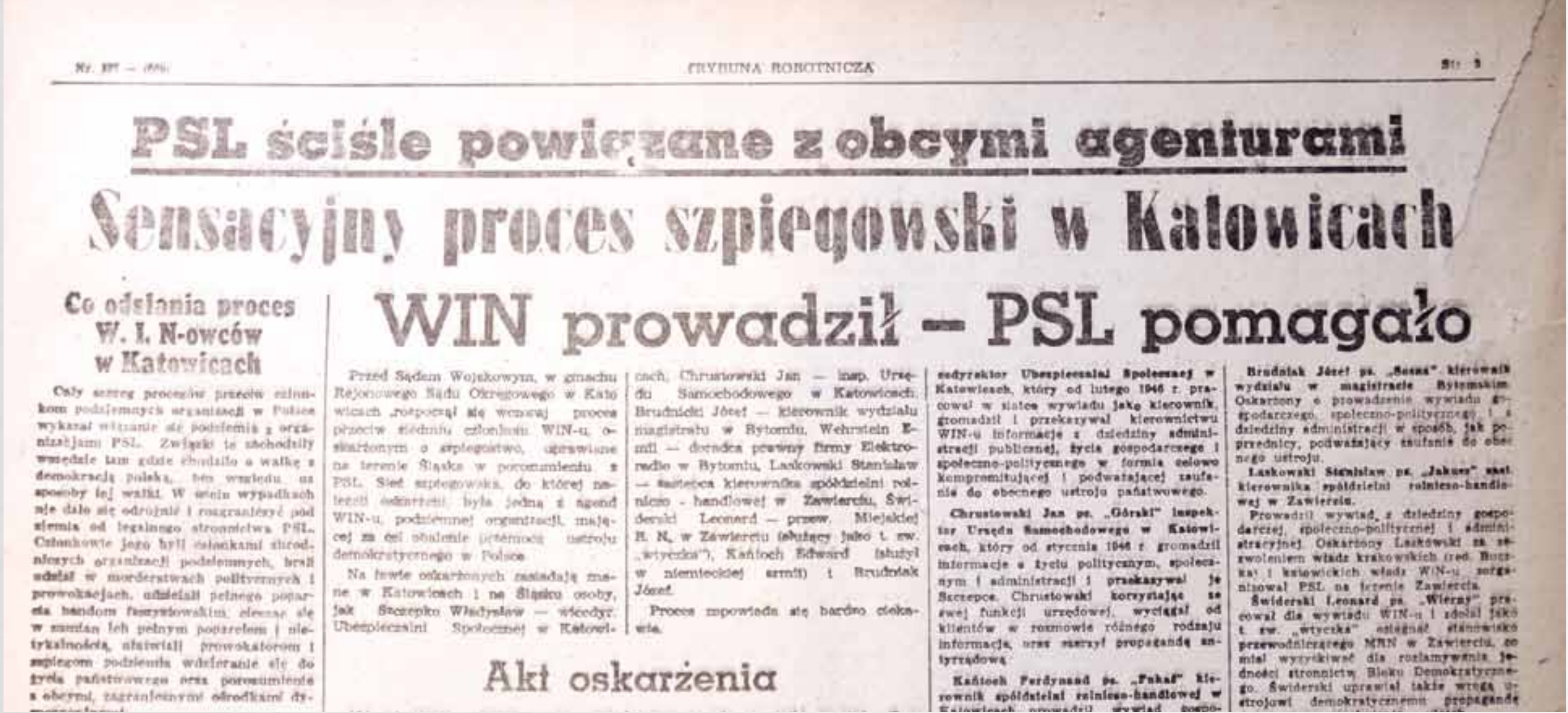
W akcji I-szej	-	6.904.000 zł.
W akcji II-ej	-	6.100.000 zł.
Razem		12.004.000 zł.

Zestawienie sił użytych do zabezpieczenia wyborów (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

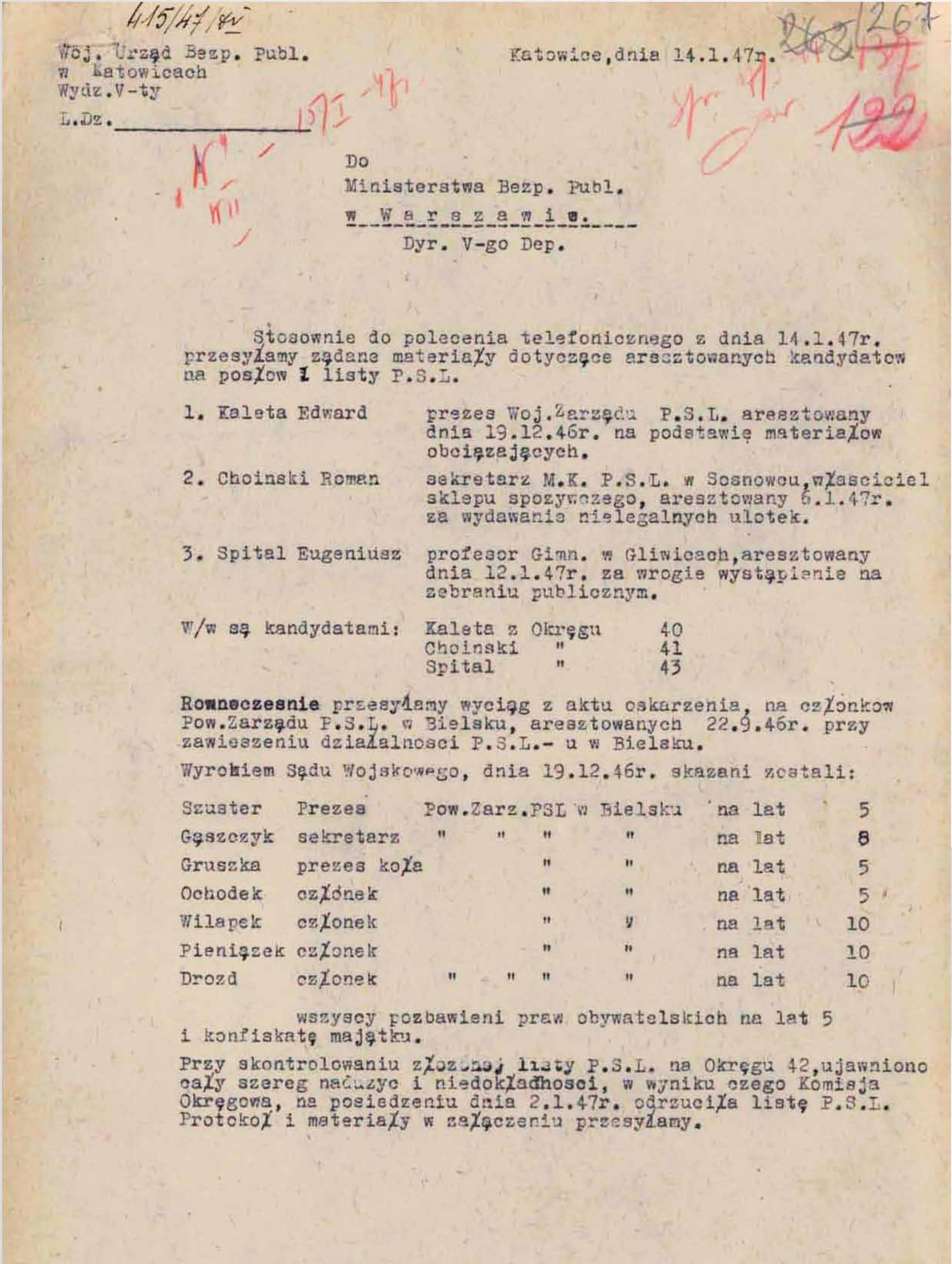
WYBORY 1947

Rozbicie opozycji

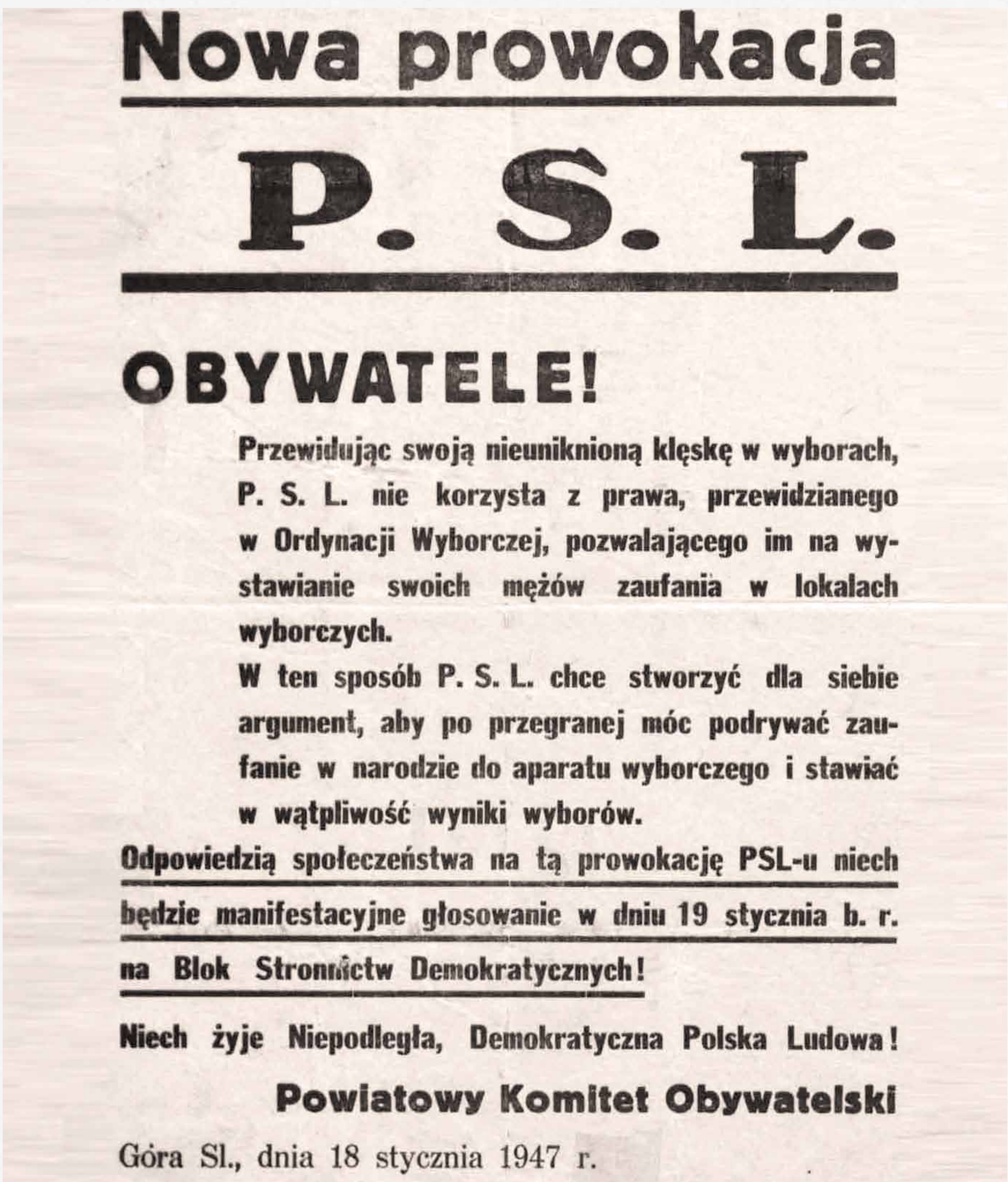
Kampania wyborcza zmobilizowała obóz władzy do zwiększenia presji na PSL. Nie wahano się przed pobiciami działaczy stronnictwa przez tzw. nieznanych sprawców a nawet skrytobójstwami. W całym kraju na szeroką skalę stosowano areszty wobec ludowców. W województwie śląskim dążono przede wszystkim do likwidacji zarządów powiatowych Stronnictwa i likwidacji jego kół terenowych. Wykorzystywano w tym celu nacisk administracyjny oraz działania UB. Bardzo skuteczne okazały się też operacje wojskowych grup propagandowych. Nie tylko zorganizowały one ponad 2100 spotkań i wieców przedwyborczych, ale też przyczyniły się do rozwiązania w sumie 43 kół PSL i rezygnacji z członkostwa w tej partii przez ponad 1200 osób. Akcja ta szczególnego wymiaru nabrała w opolskiej części Górnego Śląska, stanowiącej przed wojną część III Rzeszy. Rdzennych mieszkańców straszono groźbą wysiedlenia do Niemiec, a tzw. repatriantów, czyli mieszkańców przedwojennych Kresów II Rzeczypospolitej – usunięciem z przyznanych majątków. Wszystkim tłumaczono, że PSL jest w istocie partią nielegalną. W efekcie w wielu powiatach Śląska Opolskiego mieszkańcy zadeklarowali udział w manifestacyjnym, jawnym głosowaniu na Listę Bloku Demokratycznego. Ważnym orężem UB w walce z PSL okazała się przewidziana przez ordynację wyborczą możliwość pozbawienia prawa głosu określonych osób. Odebrano je prawie 47,5 tys mieszkańców Górnego Śląska. Najczęściej tę formę represji stosowano wobec zwolenników PSL cieszących się autorytetem w lokalnych społecznościach. Równocześnie przed wyborami policja polityczna przeprowadziła 4828 rewizji i aresztowała przewencyjnie 2563 osoby. Pośród nich znalazło się 13 kandydatów na posłów z list PSL (jeden zmarł w areszcie). Najbardziej jednak spektakularną akcją było unieważnienie listy PSL w Okręgu nr 42 (Bielsko). Formalnie powodem była zbyt mała liczba podpisów poparcia pod listą, bowiem UB wymusiła szantażem i represjami wycofanie części z nich.

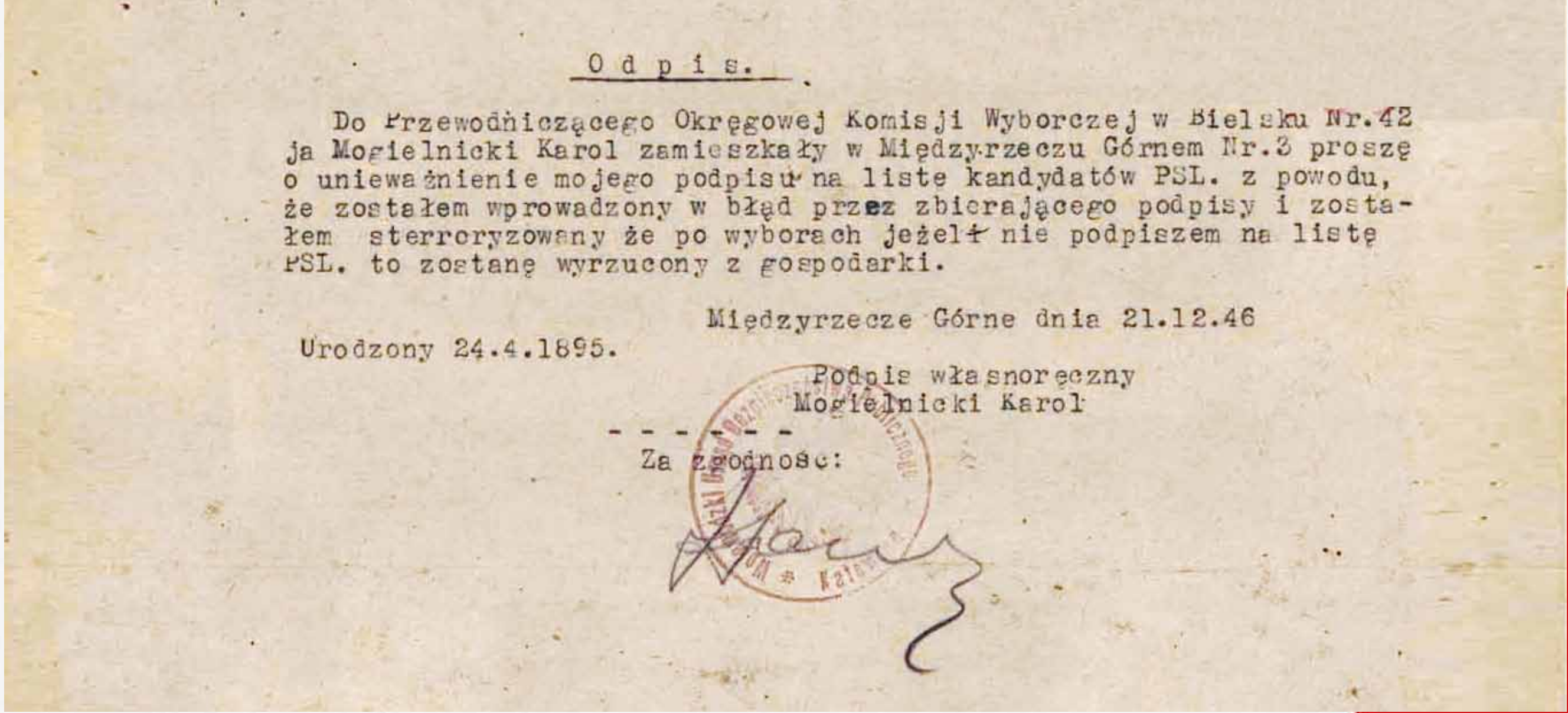
Artykuł z „Trybuny Robotniczej” z 29 XII 1946 r. sugerujący związku PSL z podziemiem.

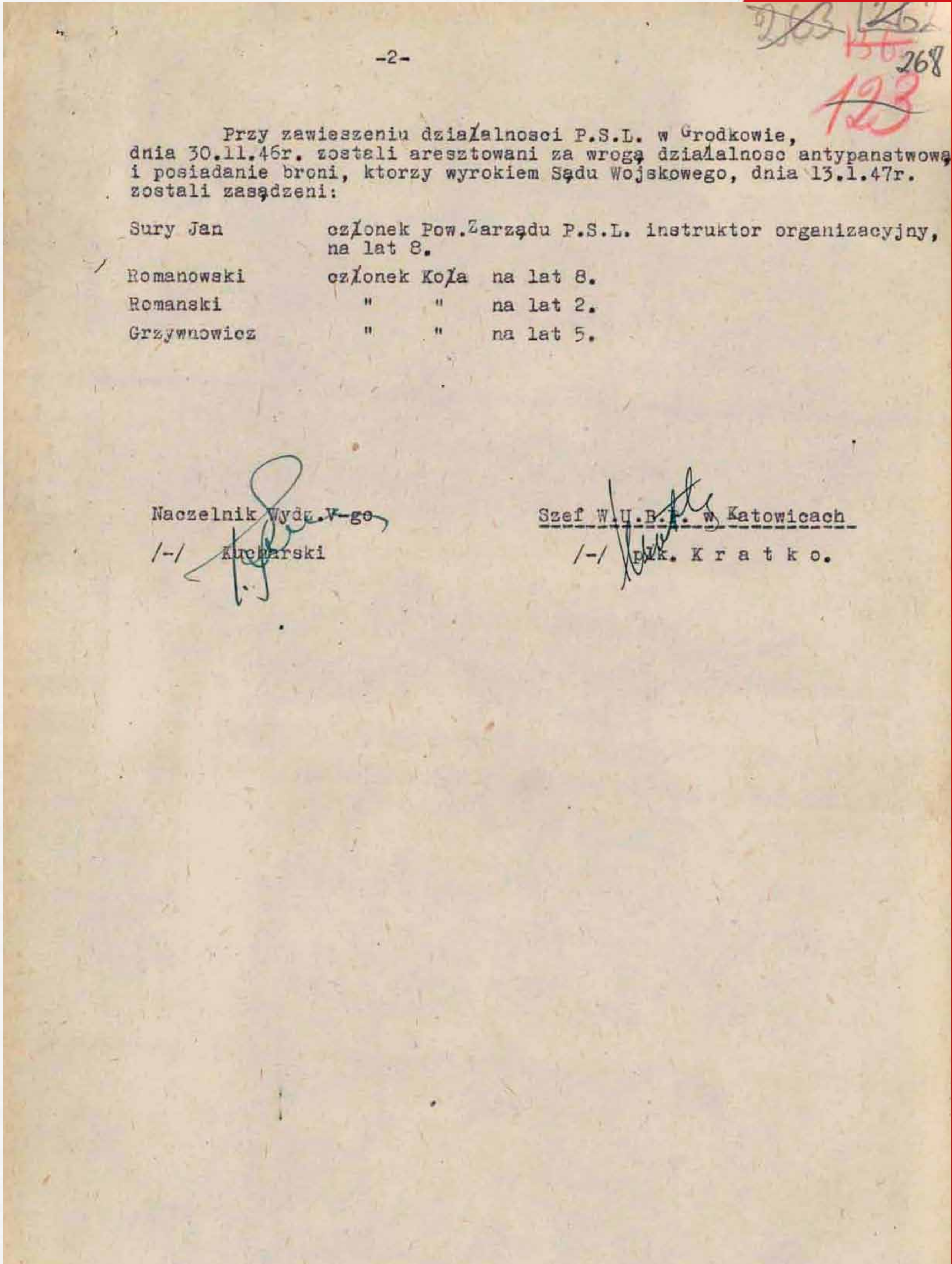
Pismo WUBP Katowice do MBP w Warszawie o aresztowaniu i skazaniu kandydatów na posłów z list PSL (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Ulotka Bloku Demokratycznego wymierzona w PSL (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Prośba o unieważnienie podpisu poparcia listy PSL (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

WYBORY 1947

Wyborcy głosują manifestacyjnie

Przemarsz jednej z grup głosujących manifestacyjnie w Czechowicach (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Lokale wyborcze w dniu 19 stycznia 1947 r. otwarto w całym kraju o godzinie siódmej rano. Już w godzinach przedpołudniowych frekwencja w obwodach województwa śląskiego wynosiła 30–50 procent. W miarę upływu czasu do katowickich władz partyjnych, Urzędu Wojewódzkiego i organów bezpieczeństwa docierały telefonogramy, wskazujące na spokojny i pomyślny dla Bloku Demokratycznego przebieg wyborów. Pod lokalami wyborczymi nie prowadzono propagandy na rzecz PSL. Z powodu osiągnięcia 100 procentowej frekwencji wiele lokali wyborczych zamknięto jeszcze przed godziną dwunastą – ustawowym terminem zakończenia głosowania.

Szantażem i terrorem władza osiągnęła pożądany efekt: wśród głosujących dominowały zorganizowane grupy oddające głosy w sposób manifestacyjny na listę nr 3.

„Podaje się charakterystyczny wypadek w gromadzie Budziszowiec gmina Łambinowice, w której ludność wystąpiła manifestacyjnie wioząc ze sobą trumnę z Mikołajczykiem, któremu założono cylinder, odpowiednio go ucharakteryzowano z cygarem w ustach. Drugi wypadek miał miejsce w Graszu [wł. Graczach], gdzie ludność wystąpiła manifestacyjnie z miejscowym proboszczem na czele”.

Kolejka pod lokalem wyborczym (Archiwum Państwowe w Katowicach)

Rysunek propagandowy z „Trybuny Robotniczej”

Mieszkańcy Zabrze głosujący w lokalu na ulicy Wolności (Muzeum Miejskie w Zabrze)

WYBORY 1947

Komisje fałszują wyniki

W jednym z lokali wyborczych w Katowicach (Muzeum w Sosnowcu)

Do manifestacyjnego oddawania głosów w zorganizowanych grupach nakłoniono głównie mieszkańców Śląska Opolskiego. Nie udało się natomiast osiągnąć pożądanej skali jawnego wyboru listy nr 3 w okręgach Katowice i Zawiercie. Tam wymagany wynik komisje wyborcze wykazywały fałszując wyniki.

Jerzy Kufieta, przewodniczący jednej z obwodowych komisji wyborczych w powiecie rybnickim w katowickim okręgu wyborczym, za współpracę z podziemiem osadzony w więzieniu, wspominając przed jednym z współwięźniów dzień wyborów stwierdził, że „*naprzód wydano mu projekt wyników wyborów, że ma mieć 97% [głosów oddanych na Blok Demokratyczny], tak że po skończonych wyborach przy obliczaniu głosów było 70% przeciwko Demokracji [t.j. Blokowi], to musiał wszystkie głosy wyrzucić a nakłaś[ć] trójkę*”.

Terror, oszustwa i inne bezprawne środki użyte w kampanii wyborczej, jak i 19 stycznia 1947 r., zapewniły władzy uzyskanie zaplanowanych rezultatów wyborów w województwie śląskim i w całym kraju.

Komisja wyborcza w Zawierciu (Muzeum w Sosnowcu)

Oddawanie głosów w Czechowicach (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

WYBORY 1947

Czy 19 stycznia 1947 r. Polacy poparli komunistów?

Nie można ocenić rozmiarów fałszerstwa popełnionego 19 stycznia 1947 r., bowiem poza oficjalnymi rezultatami wyborów podanymi przez władze jakiegokolwiek inne nie są znane. Nie ma jednak żadnych wątpliwości, że wyniki nie odzwierciedlały rzeczywistych preferencji politycznych polskiego społeczeństwa.

Oficjalna informacja, opublikowana przez Państwową Komisję Wyborczą 3 lutego, dowodziła ogromnego triumfu Bloku Demokratycznego, który uzyskał 80,1 procenta ważnych głosów. Na PSL głosowało 10,3 procenta wyborców, na SP – 4,7 procenta, zaś pozostałe głosy oddano na inne listy. Sejm został zdominowany przez PPR i jej alian-tów. Wśród 444 parlamentarzystów jedynie 27 reprezentowało stron-nictwo Mikołajczyka.

W województwie śląskim rozmiar zwycięstwa był, wedle komunika-tów władz, jeszcze większy. Blok Demokratyczny zdobył tutaj 95 pro-cent głosów, a wszystkie mandaty podzieli między siebie jego kan-dydaci. Listy PSL otrzymały zaledwie 2,6 procent poparcia. Wywiad Zrzeszenia „WiN” opublikował inne dane, pochodzące ponoć z raportu przeznaczonego dla zwierzchnika wojewódzkiej organizacji partyjnej Edwarda Ochaba. Pomijając wątpliwą autentyczność, także one wska-zywały na zwycięstwo Bloku, choć w znacznie mniejszych rozmiarach: ponad 50 procent w okręgach katowickim i będzińskim oraz od 60 do

70 procent w gliwickim, kozielskim i opolskim (jednak w okręgu biel-skim było to niespełna 30 procent, bowiem wyborcy masowo oddali nieważne głosy).

W Katowicach nie czekano ze fetowaniem zwycięstwa na oficjalny komunikat. Wynik wyborów był przecież dobrze znany jeszcze przed ich przeprowadzeniem. W niedzielę 26 stycznia 1947 r. PPR świętowa-ła oczekiwany sukces na uroczystych mszach, wsłuchując się w bicie kościelnych dzwonów.

W województwie śląsko - dąbrowskim													
WALNE ZWYCIĘSTWO BLOKU													
PSL nie zdobyło ani jednego mandatu													
Nr. Okręgu wyborczego i liczba obywateli	Liczba głosów na listę PSL	Liczba głosów na listę B.D.	Liczba głosów na listę SP	Liczba głosów na listę inne	Liczba głosów na listę inne	Blok Demokr. głosy	B	Sto- sunki B.D.	Liczba głosów oddanych na listę:				
									PSL N. W.	B	PSL	Sto- sunki B.D.	Sto- sunki B.D.
40 Katowice 245 obywateli	405.152	478.884	1.636	477.348	442.468	93,1	20.673	4	1.837	0,4	12.370	2,5	
41 Bielitz 203 obywateli	323.170	329.570	1.648	324.922	304.936	94	2.186	0,7	1.421	0,3	17.684	5	
42 Białystok 110 obywateli	155.545	191.825	3.457	178.168	188.284	94	3.591	2	8.560	5	—	—	4.733
43 Gliwice 195 obywateli	274.000	288.954	2.368	286.586	259.782	97,5	—	—	—	—	6.824	2,5	
44 Kielce 190 obywateli	182.000	179.235	590	178.645	176.588	98,9	—	—	—	—	2.977	1,1	
45 Łódź 125 obywateli	182.756	182.356	718	181.638	178.339	98,1	—	—	—	—	9.399	8,9	
	1.643.823	1.617.234	10.817	1.607.117	1.529.460	95,2	26.482	6,6	4.848	0,8	41.844	2,6	4.733

Oficjalne wyniki wyborów w województwie śląskim zamieszczone w prasie

Karykatura z motywem pokonanego Mikołajczyka w „Trybunie Robotniczej” z 21 I 1947 r.

Uroczyste nabożeństwo odprawione po ogłoszeniu wyników wyborów w dniu 26 I 1947 r. w Kościele pw. Piotra i Pawła w Katowicach (Archiwum Państwowe w Katowicach)

WYBORY 1947

Cierpkie owoce wyborów

Dyspozycyjny wobec komunistów Sejm Ustawodawczy zebrał się po raz pierwszy 4 lutego 1947 r. W drugim dniu obrad parlamentarzyści wybrali prezydenta państwa. Został nim dotychczasowy przewodniczący KRN, jeden z liderów PPR, Bolesław Bierut. Nowy rząd, już bez ministrów z PSL, powołano 8 lutego. Na jego czele stanął Józef Cyrankiewicz serwilistycznie wobec komunistów nastawionych lider PPS. Niebawem parlament ogłosił amnestię. Pozbawieni perspektyw dalszej działalności żołnierze podziemia masowo z niej korzystali.

PSL oprotestowało popełnione w trakcie wyborów nadużycia, ale bez żadnych efektów. Co więcej, jawne naruszenie umowy jałtańskiej, nie wywołało zdecydowanego sprzeciwu USA i Wielkiej Brytanii – jej gwarantów. Ponieważ zachodni alianci nie mieli żadnych instrumentów, by wyegzekwować unieważnienie wyborów skończyło się na oświadczeniach brytyjskiej Izby Gmin i Departamentu Stanu USA, że ich rezultaty sfalszowano.

Polskie społeczeństwo otrzymało bardzo czytelny sygnał, że nie usunie komunistycznej władzy wyborczą kartką. Pozostawało mu oczekiwanie na zmianę układu geopolitycznego, na przykład przez światowy konflikt. W tej sytuacji większość obywateli przyjęła wobec nowego ustroju postawę przystosowawczą.

Nie inaczej stało się na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim. Ocalałe struktury terenowe PSL rozpadały się w szybkim tempie, a podziemie praktycznie nie przetrwało amnestii. W siłę rosła za to PPR, której liczebność od grudnia 1946 r. do czerwca 1947 r. powiększyła się

z 88 352 do 147 185 członków i kandydatów, czyli niemal się podwoiła. Zawiedzeni mieszkańcy województwa zdystansowali się od polityki, bądź zapisywali się do PPS, licząc na to, że socjaliści będą stanowić przeciwwagę dla triumfujących komunistów.

Legitymacja poselska Franciszka Trąbalskiego (Muzeum Miejskie w Zabrze)

Pogrzeb nadziei PSL na wyborczy sukces, karykatura w „Trybunie Robotniczej”

Dyplom in blanco KW PPR w Katowicach za aktywny udział w akcji wyborczej (Muzeum Miejskie Sztynka w Dąbrowie Górniczej)